

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011–2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karel Berthold

Toxikomanie a alkoholismus ve věznicích

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce

PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2011–2014

BACHELOR THESIS

Karel Berthold

Drug addiction and alcoholism in prisons

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor

PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat panu PaedDr. Lubomíru Bajcurovi, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá výkonem trestu odnětí svobody odsouzených toxikomanů, tedy těch odsouzených, kteří byli, či stále ještě jsou drogově závislí. V teoretické části je stručně popsána historie vězeňství v Čechách a dále se věnuji pojmům výkon trestu odnětí svobody, toxikomanie, socializace, prizonizace, program zacházení a specializované oddělení. Cílem práce je popsat činnost specializovaného oddělení ve věznici Nové Sedlo, které je určeno pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek. V praktické části práce se pomocí dotazníkového šetření snažím porovnávat výkon trestu odnětí svobody u odsouzených toxikomanů, kteří prošli specializovaným oddělením pro výkon trestu odsouzených s poruchou chování a osobnosti způsobenou užíváním psychotropních látek a na straně druhé o skupinu odsouzených toxikomanů, kteří tímto oddělením věznice neprošli.

Klíčová slova

Výkon trestu odnětí svobody, toxikomanie, socializace, prizonizace, program zacházení, specializované oddělení.

Annotation

This bachelor work deals with the imprisonment of convicted drug addicts, that is, those prisoners who were or still are drug addicts. In the theoretical section briefly describes the history of the prison system in the Czech Republic and is dedicated to the concepts of imprisonment, drug addiction, socialization, prisonisation treatment program and specialized departments. The aim of this work is to describe the activities of specialized units within the prison Nové Sedlo, which is designed for imprisonment convicts with personality and behavioral disorders due to use of psychotropic substances. In the practical part using a questionnaire survey I'm trying to compare of imprisonment for convicted drug addicts who have gone through a specialized department for the prison sentence with conduct disorder and personality caused by the use of psychotropic substances and on the other a group of convicted drug addicts who have not gone through that prison's department.

Key words

Imprisonment, drug addiction, socialization, prisonization, treatment program, specialized department.

OBSAH

Úvod.....	10
1. Vězeňská služba - historie, současnost.....	12
1.1. Habsburská monarchie.....	12
1.2 Vězeňství Československé republiky 1918–1939	12
1.3 Vězeňství Protektorátu Čechy a Morava	13
1.4 Obnova Českého vězeňství 1945–1952.....	13
1.5 Československé vězeňství podle sovětského vzoru 1953–1965.....	14
1.6 Reforma československého vězeňství 1965–1989	15
1.7 Reforma českého vězeňství 1990–1992	15
1.8 Činnost Vězeňské služby ČR 1993–2009.....	16
2. Účel výkonu trestu	17
2.1 Pojem	17
2.2 Dělení trestů z historického hlediska	18
2.2.1 Teorie absolutní	18
2.2.2 Teorie relativní.....	19
2.2.3 Teorie smíšená	19
2.3 Praxe	19
2.3.1 Zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti	20
2.3.2 Vychovat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život.....	21
2.3.3 Působit výchovně i na ostatní členy společnosti.....	22
3. Základní pojmy	24
3.1 Socializace	24
3.2 Prizonizace.....	24
3.3 Zacházení s odsouzenými	25
3.4 Sociální status	25
3.5 Druhý život vězňů.....	27
4. Problematika zneužívání drog	27
4.1 Penitenciární problematika zneužívání drog.....	28
4.2 Existence černého trhu s drogami ve vězení.....	28
4.3 Dělení drog	29
4.3.1 Látky centrálně tlumivé	29
4.3.2 Opiáty.....	29
4.3.3 Stimulační drogy.....	30
4.3.4 Halucinogeny	30

4.3.5 Konopí	31
4.3.6 Těkavé látky.....	31
4.3.7 Závislosti na léčivech.....	31
4.4 Náhražkové drogy připravované vězni	32
4.5 Příčiny zneužívání drog ve věznicích	32
4.6 Harm reduction	33
5. Věznice Nové Sedlo.....	34
5.1 Historie.....	34
5.2 Výstavba a rozvoj věznice	34
5.3 Současnost	35
6. Obsahová náplň aktivit programu zacházení ve věznici Nové Sedlo	36
6.1 Pracovní aktivity ve věznici.....	36
6.2 Aktivity pro odsouzené ve standardních ubytovnách	37
6.3 Aktivity pro odsouzené ve specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek.....	38
7. Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek	39
7.1 Zřizování specializovaných oddělení, jejich poslání	39
7.2 Zahájení a ukončení pobytu odsouzeného v oddělení	40
7.3 Terapeutický program.....	41
7.4 Kritéria zacházení s odsouzenými	41
7.5 Personální zabezpečení a postavení oddělení v organizačním členění věznice....	43
8. Shrnutí poznatků z teoretické části	44
9. Výzkumná sonda ve Věznici Nové Sedlo.....	45
9.1 Cíle.....	45
9.2 Metody	45
9.3 Dotazník.....	45
9.4 Popis vzorku	47
9.5 Organizační zabezpečení sondy.....	47
9.6 Hypotézy.....	47
10. Prezentace výsledků dotazníkového šetření	49
11. Shrnutí poznatků z teoretické části	62
Závěr	63
Seznam použitých zdrojů.....	65
Seznam grafů a tabulek.....	67

Seznam příloh	68
---------------------	----

Úvod

Ve věznici Nové Sedlo pracuji již devátým rokem. Pět let jsem sloužil jako dozorce v ubytovnách odsouzených a nyní zastávám čtvrtým rokem funkci inspektora dozorcí služby. Mojí náplní práce je řídit, kontrolovat a hodnotit výkon práce všech dozorců ve směně a dále dohlížím na zajišťování práv a povinností odsouzených v odděleních vymezených zvláštními předpisy. Spolupracuji s vychovateli, vychovateli – terapeuty, sociálními pracovníky, speciálními pedagogy, psychology a dalšími zaměstnanci věznice. Plně odpovídám za kázeň, pořádek a bezpečnost uvnitř věznice. Jelikož během denní i noční směny provádím kontrolu na všech odděleních včetně specializovaného oddělení, rozhodl jsem se v této bakalářské práci porovnat rozdíl ve výkonu trestu odsouzených toxikomanů, kteří jsou ve věznici umístěni na specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek a ve výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených toxikomanů, kteří specializovaným oddělením neprošli a jsou zařazeni na standardních ubytovnách věznice.

V dnešní době je kriminalita čím dál víc spojována s užíváním psychotropních látek. Proto se i mezi odsouzenými vyskytuje nemalé množství lidí, kteří byli, či stále jsou drogově závislí. Vězeňská služba má s výkonem vazby i s výkonem trestu odnětí svobody u toxikomanů nelehký úkol. Z jedné strany se musí potýkat s častými abstinenčními příznaky, a to zejména u obviněných. Z druhé strany musí zabraňovat průnikům omamných a psychotropních látek do věznic a vazebních věznic. Průnikům lze částečně zabránit prováděním prohlídek všech osob vstupujících do věznic, kontrolou všech věcí, jako jsou zavazadla, poštovní zásilky apod. Průběžně jsou také prováděny kontroly všech prostor a ubytoven ve věznicích, při kterých jsou často odhalovány důmyslné skrýše, ve kterých se vyskytují různé nepovolené předměty včetně drog. Vězeňská služba má k odhalování takovýchto nepovolených předmětů k dispozici pouze rentgeny zavazadel a speciálně vycvičené psy na hledání drog. Dalším nelehkým úkolem spojeným s užíváním drog je prevence šíření nemocí, které jsou u toxikomanů daleko častější, než u běžné populace.

V teoretické části mé práce se věnuji několika tématům, která jsou dána do samostatných kapitol. V těchto kapitolách se postupně věnuji Vězeňské službě a její historii od doby habsburské monarchie až po současnost, dále pak účelu výkonu trestu,

základním pojmům jako jsou prizonizace a socializace. V další kapitole se věnuji tématu problematiky zneužívání drog, jejich dělení a pojmu Harm reduction. Dále též ve své práci zmiňuji historii Věznice Nové Sedlo, kde vykonávám službu a kde byla prováděna výzkumná sonda praktické části mé práce. V dalších dvou kapitolách se zmiňuji o obsahové náplni programu zacházení ve Věznici Nové Sedlo a o Specializovaných odděleních pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, což jsou stěžejní body mé práce. V praktické části mé práce bych chtěl zjistit, zda specializovaná oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek mají ve věznicích svůj význam a zdali odsouzení, kteří těmito odděleními projdou, mají zajištěny lepší podmínky pro život po výkonu trestu odnětí svobody.

Citace v této bakalářské práci jsou na doporučení vedoucího práce uváděny v souladu s normami ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2. Vedoucí práce považuje tyto normy za předpis vyšší právní síly, než jsou interní doporučení různých vysokých škol.

1. Vězeňská služba - historie, současnost

1.1. Habsburská monarchie

„Historie českého vězeňství jako takového se dá formulovat od roku 1850, kdy dochází na území habsburské monarchie včetně Čech, Moravy a Slezska k zestátnění soudnictví a vězeňství. Ve druhé polovině 19. století se rozvíjí vzdělávání vězňů, zejména mladistvých a pomoc při propuštění, kterou poskytovaly dobrovolné spolky. Podle trestního zákona č. 117/1852 ř. z. O zločinech, přečinech a přestupcích byl odstupňován trest odnětí svobody na těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení. Rozdíl spočíval především v poutání, stravování, odívání a zařazování trestanců do pracovní činnosti. Chování a činnost trestanců upravoval tzv. Domácí řád a jeho porušování bylo kázeňsky trestáno. Nejpřísnějšími tresty bylo uložení pústu, tvrdého lože, samovazby nebo temnice. Všichni trestanci byli povinni vykonávat přidělenou práci a navštěvovat bohoslužby. Správa mužských i ženských věznic byla svěřena do péče ženských řeholních řádů, z nichž v Čechách působila Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Určená představená řádu rozhodovala v součinnosti s inspektorem ústavu, který byl zodpovědný za službu dozorců. Trestní ústavy byly střeženy vojskem až do vydání zákona č. 16/1914 ř. z., o sboru stráže vězeňské. Dohled nad výkonem trestu vykonával domácí komisař, příslušný vrchní státní zástupce a v nejvyšší instanci generální inspektor pro vězeňství sídlem v Praze.“¹

1.2 Vězeňství Československé republiky 1918–1939

„Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byl převzat justiční a vězeňský systém rakouské monarchie. Základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství byla postupně zdokonalována počínaje rokem 1919. Zejména byl prohlubován progresivní systém výkonu trestu, založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců. Převedení do I. třídy ze tří disciplinárních bylo předpokladem k návrhu na podmíněné propuštění z výkonu trestu, které bylo uzákoněno již v roce 1919. V roce 1928 existovalo v ČSR 6 mužských trestnic k výkonu trestů v trvání od 1 roku až po doživotí. Z toho byly 2 trestnice pro prvotrestané a polepšitelné recidivisty v Plzni a Leopoldově a 2 trestnice pro

¹ KÝR, A. *Historie vězeňství*. [online]. Praha : VS ČR, 2010. [2010-02-16]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné na WWW: < <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/historie-104/historie-vezenstvi> > (dále citováno jako Historie vězeňství).

nepolepšitelné trestance v Kartouzích a Ilavě, dále pak trestnice pro choré a invalidní trestance v Mírově a trestní ústav pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců v Mikulově. Vedle toho existovala samostatná ženská trestnice s oddělením pro mladistvé – Řepy u Prahy. Tresty žaláře od šesti měsíců do jednoho roku byly vykonávány v trestničních odděleních krajských soudních věznic. Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři, občanskí kontroloři a od roku 1921 pověření úředníci ministerstva spravedlnosti.²

1.3 Vězeňství Protektorátu Čechy a Morava

„Po rozpadu Československé republiky a vzniku tzv. Protektorátu Čechy a Morava zůstal v podstatě zachován dosavadní justiční a vězeňský systém včetně základní legislativní úpravy, organizace a správy vězeňství. Každá norma vydávaná protektorátní vládou byla schvalována říšským protektorem. Vězeňská zařízení byla využívána zcela nebo z části pro potřeby německé justice a tajné státní policie. V jednotlivých soudních věznicích a trestnicích často existovalo jednak protektorátní vedení (české), které zajišťovalo provozní činnost, jednak říšské vedení (německé), které zajišťovalo jejich využívání pro vazební účely nacistických soudů a vyšetřovací účely gestapa. Personál protektorátní správy ve vězeňství na všech stupních byl nucen složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. Dohled nad výkonem trestu nadále vykonávali domácí komisaři, zejména však úředníci nově zřízené Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavy.“³

1.4 Obnova Českého vězeňství 1945–1952

„Bezprostředně po osvobození od německé okupace rozhodovaly o umístování do vězeňských zařízení revoluční národní výbory. Teprve koncem roku 1945 se řízení a správa věznic a trestních ústavů vrátila do kompetence ministerstva spravedlnosti. Další vězeňská zařízení včetně internačních, sběrných a pracovních táborů

² Historie vězeňství.

³ Historie vězeňství.

k soustředování německého obyvatelstva k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany. Mimořádné lidové soudy odsuzovaly nacistické zločince, zrádce a kolaboranty. Dekretem prezidenta republiky č. 126 ze dne 27. 10. 1945 byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy k zařazování odsouzených, zejména Němců s trestem odnětí svobody nad 5 let. Těchto oddílů bylo využíváno k odstraňování válečných škod na komunikacích, veřejných budovách a k obnově národního hospodářství. V roce 1948 vzniká kategorie tzv. protistátních vězňů, odsouzených státním soudem na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidové demokratické republiky. Zákonem č. 321/1948 Sb., o uniformovaném Sboru vězeňské stráže došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru Sboru národní bezpečnosti.⁴

1.5 Československé vězeňství podle sovětského vzoru 1953–1965

„V roce 1951 podle sovětského vzoru byly zřízeny pracovní tábory. V letech 1953–1955 vrcholil tzv. třídní výkon trestu, uplatňující nejtvrďší podmínky trestu u politických vězňů. Dnem 1. 1. 1953 bylo vězeňství jako celek převedeno do působnosti ministerstva národní bezpečnosti, které koncem téhož roku zaniklo a plnění úkolů vězeňství převzalo ministerstvo vnitra. V témže roce byl vydán řád nápravných zařízení, který novým způsobem a podle sovětského vzoru stanovil strukturu tzv. nápravných zařízení, která byla členěna na šest typů podle stupně střežení. Až do roku 1961 obsahoval Řád pro výkon trestu v nápravných zařízeních kategorii tzv. třídních nepřátel, kteří vykonávali trest v nejpřísnějších podmínkách a byli zásadně nasazováni na fyzicky namáhavé a méně placené práce. Zvlášť nebezpeční odsouzení byli umísťováni do zvláštního oddělení, které bylo zřízeno v nápravných pracovních táborech Leopoldov, Valdice, Plzeň a Pardubice. Kontrolní činnost mohli vykonávat jen funkcionáři Správy nápravných zařízení a příslušní prokurátoři.“⁵

⁴ Historie vězeňství.

⁵ Historie vězeňství.

1.6 Reforma československého vězeňství 1965–1989

„V polovině 60. let se stal dosavadní československý vězeňský systém již politicky neudržitelným z hlediska mezinárodních požadavků na vězeňství. K zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody podle Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, doporučených OSN, byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V souladu s tímto zákonem zařazovaly soudy odsouzené do tří nápravně výchovných skupin, kterým odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů. Do III. Nápravně výchovné skupiny byli zařazováni pachatelé společensky nejzávažnějších trestných činů proti republice – vlastizrada, rozvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství, nebo trestný čin proti státu světové socialistické soustavy a zvláště nebezpeční recidivisté. Trest mohl být soudně zpřísněn do tzv. zostřené izolace. Podle nového zákona mohli do vězeňství vstupovat středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní odborníci jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svoji činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze zřízený v roce 1967, který se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnosti jeho nápravy. V roce 1968 bylo vězeňství převedeno z působnosti ministerstva vnitra do kompetence národních ministerstev spravedlnosti. Na počátku 80. let vrcholila ve vězeňství normalizační opatření, což se projevilo zrušením tohoto ústavu a úpadkem rozvíjené odbornosti. Kontrolní činnost ve věznicích a nápravně výchovných ústavech byla svěřena správě Sboru nápravné výchovy a nadále ji vykonávali okresní a krajsí dozoroví prokurátoři.“⁶

1.7 Reforma českého vězeňství 1990–1992

„Prvním důležitým krokem k odstraňování důsledků tzv. normalizace 70. a 80. let bylo udělení amnestie za tzv. trestné činy proti republice a některé další trestné činy, při které bylo dne 8. 12. 1989 propuštěno celkem 52 vězňů, převážně politických. K řešení nepokojů ve většině nápravně výchovných ústavů byly vytvořeny komise České národní rady, které spolu se zástupci OF, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a

⁶ Historie vězeňství.

odborníků v oblasti práva navštěvovali jednotlivé nápravně výchovné ústavy, prošetřovaly stížnosti vězňů související s ústavním režimem. Dnem 1. 1. 1990 vyhlásil nový prezident Václav Havel velmi širokou amnestii, po které zůstalo ve věznicích a nápravně výchovných ústavech přibližně 6000 vězňů z předchozího stavu 22000 vězněných osob. V postavení nejzávažnějšího trestu za spáchaný trestný čin byl nahrazen dosavadní trest smrti trestem doživotním. V letech 1990–1991 probíhalo ve Sboru nápravné výchovy ověřování odborné a morální způsobilosti, kterého se zúčastnilo přibližně 5500 příslušníků Sboru nápravné výchovy, kteří zůstali u sboru, z nichž 400 nevyhovělo požadavkům. V roce 1991 byla zpracovaná nová koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, na jejímž základě byl vydán zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení i výkon českého vězeňství. Vznikly tři skupiny zaměstnanců: Vězeňská stráž, justiční stráž, řídicí se obě zákonem č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR a správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství Sboru nápravné výchovy a komise pro vězeňství ČNR. Dozorová činnost prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství.⁷

1.8 Činnost Vězeňské služby ČR 1993–2009

„Dnem 1. 1. 1993 zanikl Sbor nápravné výchovy a k plnění úkolů státní správy ve vězeňství byla zřízena Vězeňská služba ČR, zbavená přímého vlivu politických stran, zbytečných militantních prvků⁸, neúměrné centralizace⁹ a s ní spjaté „byrokracie“. Odpovědnost za její činnost byla svěřena generálnímu řediteli, kterého jmenuje ministr spravedlnosti. Byly posíleny pravomoci ředitelů vazebních věznic a věznic, zejména v oblasti ekonomické a personální. V souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a občanských svobod byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. K prohloubení humanizace a odbornému zacházení s odsouzenými byl vydán zákon

⁷ Historie vězeňství.

⁸ Ve služebním poměru zůstali pouze příslušníci Vězeňské stráže a příslušníci dozorčí služby.

⁹ Snížení role ministerstva spravedlnosti, převedení větší části odpovědnosti na Vězeňskou službu.

č. 294/1994 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Dle tohoto zákona došlo k novému pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O umístování odsouzených do jednotlivých typů věznic a přeřazování rozhodoval soud. K systémové a tvůrčí aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových poznatků a zahraničních zkušeností došlo ke zrušení zákon 294/1994 Sb. a byl vydán nový zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, avšak základní typy věznic se nezměnily. Na základě tohoto zákona vydalo ministerstvo spravedlnosti dne 21. 12. 1999 Řád výkonu trestu odnětí svobody č. 345/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody i Řád výkonu trestu odnětí svobody platí dodnes, prodělaly při tom řadu novelizací. Vnitřní kontrolní činnost¹⁰ se stala jedním z důležitých úkolů generálního ředitelství Vězeňské služby ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu zákon svěřuje příslušným státním zástupcům, poslancům a inspekční instituci při Radě Evropy a Organizaci spojených národů¹¹.¹²

2. Účel výkonu trestu

2.1 Pojem

„Pojem účelu trestu je blízce spojen s otázkou definice pojmu trest. Trest jako obecný pojem znamená určitou sankci za konkrétní jednání, může mít jak právní, tak i mimoprávní povahu. Pokud hovořím o trestu, který má mimoprávní povahu, myslím tím například sankce morální a etické, např. odsouzení jednání veřejností. Nejjednodušší způsob, jak můžeme trest definovat, je definovat jej jako právní následek trestného činu. Subjektem, který rozhoduje o trestu a taktéž o vině za trestné činy, je pouze a jedině soud, tak, jak to uvozuje čl. 90 Ústavy ČR a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, přičemž se jedná o soud trestní. Kratochvíl definoval pojem soudní trest jako právní následek trestného činu, vyžadující negativní, právní a etické hodnocení pachatele a jeho činu, sledující účel uvedený v trestním zákoně. Jako takový působí coby prostředek dosažení účelu trestního zákona, ukládaný výlučně trestním

¹⁰ Generální ředitelství Vězeňské služby provádí systematickou i namátkovou kontrolu ve všech zařízeních vězeňské služby.

¹¹ Mají přístup do věznic v kteroukoli dobu a s doprovodem do kterékoli části věznice.

¹² Historie vězeňství.

soudem, jehož výkon je vynutitelný státní mocí¹³. Novotný jej definuje jako opatření státního donucení, ukládané jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli. Trestem se tak vyslovuje společenské odsouzení činu a jeho pachatele.¹⁴

„Účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páčání trestné činnosti.“¹⁵

2.2 Dělení trestů z historického hlediska

„Pokud jsme tedy vymezili, co je to trest, můžeme si položit otázku jeho účelu. Právní teorie dělí z historického hlediska tresty a tím pádem i jejich účel na teorie absolutní, relativní a smíšenou.“¹⁶

2.2.1 Teorie absolutní

„**Teorie absolutní**, někdy také nazývána teorie taliační (*ius talionis*)¹⁷, spatřuje podstatu trestu v něm samotném, přičemž s trestem nespojuje žádné další společenské cíle. Trestá se tedy jedině pro odplatu za spáchaný trestný čin. Je možno s latinskými klasiky konstatovat „*punitur, quia peccatum est*“ tedy „*trestá se, protože bylo spácháno zlo*“. Dalo by se říci, že v posledních letech zažívají absolutní teorie určitou renesanci, především v USA a Skandinávii. Vyvolaly ji zejména neuspokojivé výsledky resocializačních metod zacházení s pachateli.“¹⁸

¹³ KRATOCHVÍL, V., KUČHTA, J., KALVODOVÁ, V., aj. *Trestní právo hmotné – Obecná část. II.* vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1301-X, s. 256.

¹⁴ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M., *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*, 3. přepracované vydání, Praha : CODEX, 1997. ISBN 80-85963-248, s. 197.

¹⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁶ VICHEREK, R., *Účel trestu*. [online]. [cit. 2013-11-25]. Dostupné z WWW: < <http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html> > (dále citováno jako Účel trestu).

¹⁷ KRATOCHVÍL, V., KUČHTA, J., KALVODOVÁ, V., aj. *Trestní právo hmotné – Obecná část. II.* vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1301-X, s. 254.

¹⁸ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha : ASPI, a. s. 2007. ISBN 978-80-7357-258-7, s. 33.

2.2.2 Teorie relativní

„**Relativní teorie** trestu naopak spojuje podstatu trestu s účelem, který stojí mimo samotný trest, tedy především s ochranou společnosti a jedince v této společnosti. Trest pouze jako odplata za spáchaný trestný čin odmítá. „*Punitur, ne peccetur*“ – „*Trestá se, aby nebylo páčáno zlo.*“ Působí zde tedy nejen negativní zastrašující složky, ale taktéž složky směřující k prevenci před spácháním trestného činu, resocializací. Tento přístup byl orientován na osobu pachatele a prevenci, místo orientace pouze na trest jako takový.“¹⁹

2.2.3 Teorie smíšená

„Třetí a poslední teorií trestu je **teorie smíšená**, která je jistou kompilací teorií výše uvedených, a usiluje o spojení idejí trestu jako odplaty a trestů účelově pojatých ve prospěch ochrany společnosti. Tato třetí teorie je někdy v teorii práva nazývána taktéž „*Vereinigungs theorie*“²⁰, přičemž z ní vychází např. západoněmecký trestní zákon z roku 1958. Také Solnař je toho mínění, že u smíšené teorie jde o snahu sloučit spravedlivý trest, o jaký usilují absolutní teorie, s obecně nebo speciálně preventivním účinkem tak, jak to požadují teorie relativní²¹. Pro podporu smíšené teorie je možné uvést také argumenty Novotného a Čiče, kteří uvádějí, že „trest je sice určitá odplata, ale odplata není jeho hlavním cílem, protože cíl je pojem orientovaný do budoucna a odplata je vykonávána za trestný čin spáchaný v minulosti“²². Výše uvedení autoři tedy chápou odplatu pouze jako jeden z účelů trestu, ale nikoli jako účel rozhodující.“²³

2.3 Praxe

„Potud právní teorie. Podívejme se na pohled praxe. Současný Trestní zákoník z. č. 40/2009 Sb., neupravuje účel trestu, respektive není v něm výslovně vyjádřen, jak tomu

¹⁹ Účel trestu.

²⁰ SCHROEDER, F., CH. *Strafgesetzbuch mit Einuhrungsgesetz und anderen Neengesetzen*. Munchen : W. GoldmanVerlag, 1980, s. 13.

²¹ SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*. Praha : Academia, 1979, s. 16.

²² ČÍČ, M., NOVOTNÝ, O. *Teoretické otázky československého socialistického práva*. Bratislava : Veda, 1982, s. 128.

²³ Účel trestu.

bylo do 1. 1. 2010 ve znění trestního zákona č. 140/1961 Sb., kdy byl účel trestu definován v § 23 a ze kterého jasně vyplývalo, že účelem trestu není odplata, ale ochrana společnosti před pachatelem trestného činu. Je možné tedy učinit (s přihlédnutím k výše uvedeným teoriím) závěr, že v současné době trestní zákoník je postaven na základech teorie smíšené. K podpoře tohoto mého tvrzení si dovoluji použít jedno rozhodnutí Ústavního soudu, ve kterém se říká, že „trest nesmí být prostředkem k řešení jiných společenských problémů nebo nástrojem společenských přeměn“ (ÚS 47/1998). Autoři kodifikovaného trestního zákoníku (provedeného z. č. 40/2009 Sb.) dospěli k závěru, že vymezení účelu trestních sankcí bude ponecháno trestní nauce a v zákoně je nahrazeno promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Tyto zásady, formulované jak obecně pro všechny trestní sankce (§ 37 a § 38), tak i speciálně pro tresty (§ 39 až 45) a pro ochranná opatření (§ 96 a 97), budou na rozdíl od proklamativního účinku sankcí přímo aplikovatelné na konkrétní případy. Účel trestu pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí²⁴,²⁵.

2.3.1 Zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti

„Tohoto cíle je dosahováno dvěma způsoby, a to přímo a nepřímo. **Přímé zabránění** odsouzenému v páčání trestné činnosti spočívá ve své podstatě v tom, že společnost fakticky zabráni pachateli trestné činnosti v páčání další trestné činnosti. Například uvězněním, uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody, který ve své podstatě vede k omezení některých svobod pachatele tak, že není schopen pokračovat ve své trestné činnosti - tedy především k omezení svobody pohybu. Druhý způsob, který vede k zabránění v dalším páčání trestné činnosti, je tzv. **nepřímé zabránění**. Můžeme je vyložit tak, že nejde o přímé, faktické zabránění nějakou konkrétní činností konkrétního subjektu (uvěznění pachatele trestného činu soudem), ale o psychologické zábrany, které každý člověk v sobě má. Jde o samotné vědomí existence trestu za jednání, které

²⁴ *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku : I. Obecná část.* Dostupné z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

²⁵ Účel trestu.

by bylo v rozporu s trestním zákoníkem. Tento způsob působí preventivně již předtím, než by byl čin, který má znaky trestného činu, spáchán. K nepřímému způsobu zabránění odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti můžeme taktéž zařadit podmíněný trest odnětí svobody.²⁶

2.3.2 Vychovat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život

„Tento prostředek nepřímo navazuje na nepřímý způsob zabránění odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti. Výchovný charakter, který je podstatou tohoto prostředku, může mít již samotná represe, pokud si pachatel v jejím důsledku uvědomí škodlivost páchaného jednání, dokáže změnit své negativní postoje k zákonem chráněným zájmům a respektuje právní řád. Důraz je zde kladen především na výchovnou složku trestů. Tato výchovná složka trestů se může projevit především u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody či upuštění od zbytku výkonu trestu, zákazu činnosti nebo pobytu nejen jako hrozba přeměny podmíněného trestu na nepodmíněný. Slouží k tomu, aby si pachatel trestné činnosti uvědomil odpovědnost za své vlastní chování a pochopil, že od společnosti dostává druhou šanci. A bez tlaku okolností se rozhodl, jestli této šance využije (v tom případě by byl již tímto podmíněným trestem naplněn účel trestu jako takového), nebo nevyužije a bude pokračovat v páčání trestné činnosti. V tom případě by společnost prostřednictvím trestního soudu musela ve svém postoji přitvrdit a uložit trest nepodmíněný, či jinak učinit trest důraznější. K výchově pachatelů trestné činnosti slouží i výchovná činnost s odsouzenými ve výkonu trestu ve věznicích. Tato výchovná činnost směřuje k tomu, aby odsouzení, kteří vykonávají svůj trest jako odpovědnost za své protiprávní jednání, získali pozitivní návyky, přístup k životu, zbavili se negativních závislostí. Jejich hlavním cílem je působit a vychovat pachatele tak, aby si uvědomil, co spáchal, aby pocítil odpovědnost za své jednání a toto jednání již nikdy neopakoval, naopak zapojil se do normálního života a tímto řádným životem v souladu s právním řádem splatil svůj dluh společnosti. Při výkladu účelu trestu je nutné si uvědomit, že trest není jediným prostředkem výchovy pachatelů trestných činů. Mnohdy jen trest nestačí, je nutné na osobnost pachatele působit i dalšími výchovnými prostředky tak,

²⁶ Účel trestu.

aby byly rozvíjeny pozitivní složky pachatelovy osobnosti a aby ty negativní, které podporují jeho kriminální chování, byly potlačeny, pokud je nelze eliminovat. Je nutné zakotvit pachatele trestné činnosti v sociálně užitečných svazcích, podporovat jeho kladné zvyky, návyky a usměrňovat jeho chování podporou jeho zájmů. Toto však není otázka trestního práva, které si nedělá nárok být lékem společnosti na odstranění veškerého kriminálního chování.²⁷

2.3.3 Působit výchovně i na ostatní členy společnosti

„Jak prostředek k dosažení účelu trestu vychovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život (prevence individuální), tak prostředek výchovného působení na ostatní členy společnosti (prevence generální) je spojen s pojmem prevence jako jednou z funkcí trestu, o kterých pojednávám níže. Jestliže máme působit výchovně na ostatní členy společnosti, je to možné (pokud hovoříme o účelu trestu) jen skrze zabránění v páčání trestné činnosti, případně ve výchově konkrétního pachatele, na kterého bude poukázáno. Generální prevence je tedy uskutečňována prevencí individuální. Zabránil-li se totiž trestem pachateli v páčání další trestné činnosti, dává se tím současně najevo i ostatním členům společnosti, jaké chování je nežádoucí, proti čemu je namířen trestní zákoník, a tak lze pozitivně zaměřit jejich hodnotovou orientaci.“²⁸

„Nicméně výchovný aspekt účelu trestu (prevence) ať již generální nebo individuální nelze přeceňovat. V tomto směru je nutné zmínit závěry Fica, který ve svých názorech připouští, že v některých případech prevence smysl má, ale v některých nikoliv. Výkon trestu, respektive pohružka trestem, může mít vliv na potencionální pachatele s průměrným morálním vědomím. Tedy nikoli na protřelé kriminálníky. Tím ovšem nepopírá její smysl²⁹.“³⁰

„Je tedy možné uzavřít, že účelem soudního trestu v trestním řízení je závěr, že účelem trestu není odplata, ale ochrana společnosti před pachateli trestného činu. Trest nesmí být prostředkem k řešení jiných společenských problémů nebo nástrojem společenských

²⁷ Účel trestu.

²⁸ Účel trestu.

²⁹ FICO, R. *Smysl trestu, filozofická, penologická a právní východiska*. Bratislava : Institut práva Ministerstva spravdnosti, 1992, s. 26.

³⁰ Účel trestu.

přeměn. Kdy prostředky k dosažení účelu trestu, je zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život a tímto působit výchovně i na ostatní členy společnosti.³¹

„Jak tedy zapadají do této koncepce účelu trestu poslední kroky moci zákonodárné? Naplňuje novela trestního zákoníku, provedená z. č. 390/2012, účel trestu, jak byl výše vymezen? Obávám se, že nikoliv. Po letech v soudní praxi³² se nemohu zbavit dojmu, že na výše uvedené skutečnosti je nutné nahlížet nikoli optikou práva a účelu trestu, ale především optikou politického hlediska a ekonomiky. Soudci i celá odborná veřejnost vědí, že Česká republika, je stát s velkou mírou odsouzených k nepodmíněným trestům odnětí svobody a to přesto, že v posledních letech jsou vymyšleny nové a nové tresty nespojené s přímým výkonem trestu odnětí svobody a nové a nové instituty, které odkládají okamžik, kdy je nutné nepodmíněný trest odnětí svobody uložit. Vědí, že před těmito úkony bylo v ČR necelých 23.000 vězňů, ačkoliv české věznice byly koncipovány na cca 19.000 odsouzených³³, vědí, že jeden vězeň ve výkonu trestu odnětí svobody stojí cca 760,- Kč na den.³⁴ Je pak jednoduché si spočítat, že přes 6.300 vězňů propuštěných na amnestii a další tisíce, které budou podmíněně propuštěny na základě zmírnění podmínek pro tento postup či kteří budou převedeni po přeměně trestu z výkonu trestu odnětí svobody do domácího vězení, ušetří státu milióny.³⁵ Nicméně si kladu otázku zda stát opravdu ušetří?³⁶ Z krátkodobého hlediska jistě ano a to tak výrazně, že se bojím propouštění příslušníků Vězeňské služby, kteří byli doposud silně poddimenzováni. Ale co dál? Nevím, jestli politici si jsou vědomi neúprosnosti statistik, ze kterých vyplývá, že po amnestii se do dvou let za mříže vrátí přibližně 50–70 % amnestovaných. Obdobné je to s osobami, které jsou podmíněně propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody. Kolik bude stát, než ty osoby PČR opětovně odhalí, jejich případy vyšetří a postaví před soud? A tak mne napadá další důvod proč amnestie, proč

³¹ Účel trestu.

³² JUDr. Roman Vicherek, soudce Okresního soudu v Ostravě.

³³ *Rychlá fakta : stavy vězňených osob.* [online]. Praha : VS ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>>, v předmětném čísle není ještě zahrnuto 2.400 míst pro vazebně stíhané osoby.

³⁴ ŠPAČKOVÁ, I. *Stát ušetří na amnestii stamiliony, výplaty dávek však stoupnou.* [online]. 2013-01-14 [cit. 2013-11-16]. Dostupné z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/stat-usetri-na-amnestii-stamiliony-veznice-se-vsak-zacnou-plnit-znovu-1mn-/ekonomika.aspx?c=A130103_143915_ekonomika_spi>.

³⁵ Dle předběžných odhadů bude možné ušetřit jen na provozu věznic cca. 300-400 milionů korun za rok.

³⁶ Podle předběžných propočtů stát vyplatí na sociálních dávkách cca. 60-100 milionů korun za rok.

snížení nároku na podmíněné propuštění. Opakovaně jsme slyšeli z úst ředitelů věznic argument o přetíženost věznic. V roce 2011 byly české věznice využívány průměrně na zhruba 112 %. Snížení počtu vězňů sníží i jejich využití na 76 %. To jsou ale vše úvahy politické a ekonomické, jenom ne právní. Jsem si vědom toho, že právo nefunguje ve vzduchoprázdnu a je mi jasné, že je nutné brát ohled na ekonomiku země, mám však pocit, že i s ohledem na ekonomiku země převážily krátkodobé cíle nad těmi dlouhodobými. Je tedy možné, že úspory přijdou v řádu dnů, ale dlouhodobé následky pak celý ekonomický efekt zhatí.³⁷

3. Základní pojmy

3.1 Socializace

„Socializace je proces začleňování jedince do struktur dané společnosti s cílem participace na životě společnosti.“³⁸

Druhy socializací ve vězeňství:

- Záměrná – záměrný proces řízený okolím – zaměstnanci věznic. Záměrná socializace je ve vězeňství cílem i prostředkem zároveň.
- Nezáměrná – napodobování odsouzených, kteří jsou z určitého hlediska vůdčími osobnostmi.

3.2 Prizonizace

„Pojmem prizonizace se rozumí proces postupného přizpůsobování se způsobu života ve vězení a společenství odsouzených. Prizonizace má dvě složky:

- Institucionalizace – je výsledkem adaptace na organizovaný život ve věznici.
- Ideologizace – představuje vnitřní přijetí subkulturních norem a pravidel, hodnot a postojů a také systému racionalizací. Patří sem například i osvojení si specifického jazyka, tzv. kriminálního argotu.³⁹

³⁷ Účel trestu.

³⁸ NAKONEČNÝ, M, *Lexikon psychologie*. 1. vydání. Praha : Vodnář 1995. ISBN 80-85255-74-X, s. 280.

³⁹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. – terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň :

3.3 Zacházení s odsouzenými

„Dodržování práv odsouzeného, plnění povinností odsouzeným a kázeňská praxe vytvářejí funkční rámec pro realizaci obsahu zacházení s odsouzenými, jsou vzájemně propojeny a podmiňují se. Obsah zacházení je vyjádřen v programech zacházení.

Program zacházení s odsouzenými se člení na:

- pracovní aktivity – zaměstnávání odsouzených (např. firemní výrobní haly, sezónní práce v zemědělských farmách apod.), potřebné práce k zajištění chodu věznice (příprava jídla, sklady, údržbářské práce, úklid apod.);
- vzdělávací aktivity – vzdělávací aktivity realizované;
- speciální výchovné aktivity;
- zájmové aktivity;
- oblast utváření vnějších vztahů.⁴⁰

3.4 Sociální status

„Uvnitř vězeňských kolektivů jsou přítomny i zvláštní systémy pseudohodnot a norem, které jsou na rozdíl od běžné společnosti kriminální subkulturou kladně hodnoceny, i když za obdivem a respektem některých vězňů k těmto tzv. „silným jedincům“ se často skrývá strach.

Obvykle pozitivně bývají u vězňů hodnoceny tyto aspekty:

- závažnost spáchaného trestného činu. Značné prestiži u většiny vězňů se těší pachatelé medializovaných případů (s výjimkou trestných činů spáchaných na dětech nebo velmi starých lidech), zdařilých loupeží a přepadení bank, pošt, transportů peněz, aktéři přestřelek s policií atd.;
- vězeňská demografická a osobní historie vězně – zda vykonával trest v některém „pověstném vězení“, např. Mírov, Valdice. Dále například známý útěkář, organizátor či účastník vzpoury, pachatel útoku na zaměstnance Vězeňské služby;

Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-138-0, s. 119. (dále citováno jako Sociální ochrana).

⁴⁰ Sociální ochrana, s. 102.

- doba strávená celkem ve výkonu trestu i délka pobytu v konkrétní věznici;
- participace na formách organizovaného zločinu;
- solventnost vězně;
- schopnost opatřit zakázané a nedovolené věci nebo disponovat s těmito věcmi;
- schopnost nebo možnost ovlivnit rozhodování zaměstnanců Vězeňské služby, styky a vazby na zaměstnance;
- vězni pozitivně hodnocené vnější znaky – vyvinutá muskulatura, ovládání bojových umění, schopnost zjednat si respekt násilím, tetováž;
- prestiž pracovního zařazení vězně – vysoce jsou hodnoceni vězni z vnitřních provozů – údržbáři, kuchaři, chodbaři apod., ve vězeňském argotu tzv. „táborové myši“.⁴¹

„Naopak negativně jsou hodnoceni a lze říci, že je vůči nim uplatňována ostrakizace uvnitř vězeňských kolektivů:

- pachatelé sexuálně motivovaných deliktů spáchaných na dětech;
- vězni podezíraní ze spolupráce s policií nebo Vězeňskou službou;
- se sníženou tělesnou hmotností;
- mentálně insuficientní, psychicky oslabení nebo odchylní jedinci;
- vězni se sníženou adaptační kapacitou;
- vězni mající potíže s hygienou;
- vězni s nápadnými neurotickými projevy;
- vězni s viditelnými kosmetickými vadami;
- vězni trpící přenosnými infekčními nemocemi;
- vězni s odlišnou sexuální orientací;
- vězni zneužívající drogy nebo na drogách závislí;
- vězni s obtěžujícím nebo podivínským chováním.⁴²

⁴¹ Sociální ochrana, s. 122.

⁴² Sociální ochrana, s. 123.

3.5 Druhý život vězňů

„Druhý život vězňů je přítomen ve všech vězeňských zařízeních. Umožňuje jej především hromadné ubytování vězňů, kdy „se vězňice po uzavření katrů stává vlastním královstvím s vlastními pravidly a vlastním pojetím spravedlnosti.

Výčitky, že vězeňský personál se spíše věnuje ostraze a administrativě spíše než přímé práci s vězni, jsou oprávněné jen částečně, protože druhý život je záležitostí především nočních hodin či neviditelných struktur vztahů mezi vězni. Podstatou je sociálně deviantní systém hodnot a norem, které jsou v rozporu s platnými normami vězňice a které zároveň odporují výchovné a korektivní funkci trestu.“⁴³

4. Problematika zneužívání drog

„Do vězení nastupuje část obecné populace, která má z období před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody vysoce nadprůměrné zkušenosti s užíváním drog, zejména drog s vyššími zdravotními a sociálními riziky jako jsou pervitin, heroin nebo kokain. Podstatná část vězeňské populace vykazuje při nástupu do vězení znaky problémového užívání drog. Významná část z nich jsou injekční uživatelé drog. Lze tvrdit, že ve věznicích se nachází zhruba desetina populace problémových uživatelů drog ČR.

I když po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody dochází k výraznému snížení rozsahu užívání drog, k užívání drog zde přesto dochází, a to včetně injekčního užívání drog, které se spojuje s vyšší mírou sdílení jehel a tedy s vyššími riziky obecně. Nejčastěji užívanými drogami ve věznicích jsou konopné látky, pervitin, tlumivé léky bez předpisu a heroin. Tyto látky jsou také vězni označovány jako nejvíce ve věznicích dostupné.“⁴⁴

„Srovnávání zkušeností s užitím nelegálních drog mezi odsouzenými s obecnou populací téhož pohlaví a věku ukazuje výrazně vyšší úroveň celoživotních zkušeností s návykovými látkami u populace ve výkonu trestu odnětí svobody. Vyšší míra zkušeností s návykovými látkami je patrná zejména v užití pervitinu či amfetaminu, heroinu a kokainu. U těchto látek jsou prevalence mezi vězni několikanásobně vyšší než v obecné populaci. Výjimkou jsou zkušenosti s konopnými látkami. Zatímco konopné

⁴³ Sociální ochrana, s. 125.

⁴⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Zaostřeno na drogy 5/2011 : Výsledky dotazníkové studie mezi osobami ve výkonu trestu odnětí svobody*. ISSN 1214-1089, s. 15.

látky někdy v životě vyzkoušelo 39,1 % odsouzených, v obecné populaci by se po adjustaci na věk a pohlaví jednalo o 44,5 % osob. Ženy ve výkonu trestu odnětí svobody vykazují vyšší míry prevalence užívání nelegálních drog než muži a řádově vyšší než ženy v obecné populaci, a to zejména v případě pervitinu, heroinu a konopných látek.⁴⁵

4.1 Penitenciární problematika zneužívání drog

„Výkon trestu odnětí svobody je místem, kde se sociálně deviantní i sociálně patologické jevy kumulují. Zejména psychicky labilnější vězni mají velice často tendence upínat se na dominantní silné jedince z řad osob s pokročilou kriminální infekcí. Vedle případů, kdy jim imponuje právě kriminální kariéra zkušenějšího vězně, jsou častější ty, kdy se mladý, ve vězení nezkušený prvovězněný člověk upne na narušeného jedince, aniž je schopen rozpoznat jeho skutečný charakter. Pozvolna tak velice často dochází k postupné změně hodnotové orientace, následované prvními příznaky kriminální infekce. Nápodoba těchto kriminálně zkušených jedinců pak vyúsťuje zejména u mladistvých nebo věkově blízkých věku mladistvému v automutilace. Ve své většině se však nejedná o patologický fenomén, ale účelové jednání, které je jedním ze základních znaků chování podstatné části vězněné kriminální subkultury.“⁴⁶

4.2 Existence černého trhu s drogami ve vězení

„Existence černého trhu s léky s psychotropními účinky hraje významnou součást nedovolené činnosti vězňů, tzv. „druhého života“. Je příčinou mnoha konfliktů, rvaček, šikany či vydírání. Tyto léky se stávají obchodním artiklem mezi vězni a často jsou tak příčinou mnoha mimořádných událostí včetně zhoršování psychického a hlavně zdravotního stavu vězňů. Ti totiž léky, které by měli užívat na svoji nemoc, prodají nebo vymění za cigarety, potraviny atd. Pokud nebudou léky vydávány jen

⁴⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012*. [online]. ISBN 978-80-7440-077-3. [cit. 2013-12-03]. Dostupné z WWW: < http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_ceske_republice_v_r_2012 >.

⁴⁶ SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. II. díl, Sociálně patologické jevy*. Liberec : Technická univerzita, Pedagogická fakulta. 2001. ISBN 80-7083-495-1, s. 28. (dále citováno jako *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*)

zdravotnickým personálem a nebude kontrolováno jejich přímé požití, pak se výše uvedené bude dít za nechtěné, leč faktické asistence vězeňské služby.⁴⁷

4.3 Dělení drog

„Drogy dělíme na:

- Látky centrálně tlumivé – alkohol, barbituráty, trankvilizéry;
- Opiáty – opium a jeho deriváty – kodein, heroin, morfin, methadon;
- Stimulantia – amfetaminy, fenmetrazin, pervitin, kokain, nikotin, kofein;
- Halucinogeny – LSD, Mezkalin;
- Konopí – marihuana, hašiš;
- Inhalanty (inhalační drogy, sniffing, drogy hloupých) – organická rozpouštědla a další chemikálie;
- Závislosti na lécích.⁴⁸

4.3.1 Látky centrálně tlumivé

„Nejznámější a nejrozšířenější centrálně tlumivou látkou je alkohol. Alkohol má výrazně anxiolytické účinky (rozpouští úzkost). Již při poměrně nízké hladině je narušeno vnímání a motorika. Přiměřené požívání alkoholu patří ve většině světa k běžnému bontonu a společnost alkohol a jeho požívání toleruje a pokládá za normální součást života. Odhaduje se, že ve vyspělých zemích má problémy s alkoholem asi 10 % dospělé populace.⁴⁹

4.3.2 Opiáty

„Opium je žlutozelená tekutina, která na vzduchu zasychá a mění svoji barvu na hnědou. Typickou vlastností opiátů je nárůst tolerance, tzn., že postižený si na drogu rychle přivyká a potřebuje stále vyšší dávky. Po počáteční fázi zneužívání opiátů se člověk cítí lépe, dochází k příjemnému prožívání. Po čase se však dostavuje abstinenci syndrom a člověk se cítí normálně jen tehdy, když je pod vlivem opiátu. Postupně klesá

⁴⁷ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 30.

⁴⁸ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 22.

⁴⁹ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 23.

kontrola vlastního chování. Člověk opouští zaměstnání, zájmy, blízké, opouští školu, jeho cílem je získat peníze na opatření si drogy. Často se tak dopouští trestné činnosti.⁵⁰

4.3.3 Stimulační drogy

„Nejznámějším představitelem těchto povzbuzujících, a proto i velmi oblíbených drog, je pervitin (metamfetamin). Po požití těchto drog je člověk výkonnější, má pocit, že mizí únava, je extrovertní a plný energie. Zvláště přitažlivá je sexuální výkonnost. Stejně jako u jiných drog se i u pervitinu tyto libé pocity postupně mění v nelibé. Toxikomani, zneužívající stimulační drogy, trpí často tzv. „stíhou“. Postižený má pocit, že se na něho všichni dívají, mluví o něm, jsou vůči němu negativističtí.

Další známou stimulační drogou je kokain. Jedná se o alkaloid obsažený v listech keře *Erythroxylon coca*. Efektem kokainu je dobrá nálada, povzbuzení, sebevědomí. Aplikuje se nejčastěji šňupáním nebo vpichy. Kokain se také někdy nazývá drogou prostitutek, protože vzbuzuje sexuální apetenci.

Nebezpečnou drogou je tzv. crack, který se aplikuje kouřením. Závislost vzniká již po jedné až dvou dávkách.

Další stimulační drogou je MDMA, zvaná extasy. Dále do této skupiny patří droga PCP, zvaná andělský prach. U nás tato droga nedosáhla výraznější obliby. Její účinky jsou napůl stimulační a napůl halucinogenní.⁵¹

4.3.4 Halucinogeny

„Nejznámějším halucinogenem je derivát kyseliny lysergové – LSD. Droga je nebezpečná nevypočitatelností svých účinků. V 60. letech minulého století byla v USA dokonce propagována. Zejména umělci si libovali ve vidinách a neobvyklých zážitcích po jejím užití. Zvláště nebezpečným jevem je tzv. flash back (doslova zpětný zášleh). Jde o stav, kdy již abstinující toxikoman se náhle, aniž by drogu požil, dostane k subjektivnímu prožitku náhlé intoxikace. Flash back může přijít třeba i po roce abstinence.

⁵⁰ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 24.

⁵¹ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 25.

Dalším halucinogenem je psilocybin obsažený v houbě Lysohlávka česká.⁵²

4.3.5 Konopí

„Drogy z této skupiny – marihuana a hašiš – jsou někdy nazývány jako měkké drogy. Lze říct, že se jedná pravděpodobně o nejstarší drogu. Marihuana i hašiš obsahují stejnou účinnou látku a liší se pouze formou úpravy. Někteří autoři považují tyto drogy za vstupní bránu do světa tvrdých drog.“⁵³

4.3.6 Těkavé látky

„Nejznámějším a nejnebezpečnějším představitelem této skupiny je toluén. Nebezpečí toluenu a dalších čichaných drog spočívá především v poškozování mozku, jaterní tkáně a dýchacích cest. Největší riziko je však v nemožnosti dávkování.

Po inhalaci jsou patrné poruchy vědomí, vznikají abnormální vjemy především zrakové, ale i sluchové. Vyhasínají emoce, utlumuje se psychomotorika, později nastupuje strach, který většinou nemá podobu konkrétního člověka, bytosti nebo jevu, a proto bývá označován za strach z neznámého.“⁵⁴

4.3.7 Závislosti na léčivech

- „Analgetika a antipyretika – větší dávky analgetik můžou často vést k paradoxní euforické reakci.
- Psychostimulancia – jsou zneužívána s cílem povzbuzení, zvýšení výkonu apod.
- Anxiolytika – nejznámější z nich jsou Meproamat, Radepur, Diazepam. V průběhu abuzu se mění osobnost.
- Antiastmatika – jelikož většina těchto léků obsahuje excitační drogu efedrin a jsou vyhledávána pro své povzbuzující účinky.
- Barbituráty – závislosti na těchto léčivech, používaných většinou při nespavosti, jsou velice časté. Typická je právě nutnost zvyšování dávky potřebné k usnutí.

⁵² Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 25.

⁵³ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 26.

⁵⁴ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 26.

Toxikomanická subkultura je nazývá, stejně jako hypnotika a sedativa, „spafky“.⁵⁵

4.4 Náhražkové drogy připravované vězni

„Přístup vězňů k drogám je ztížen, a proto vězni musí volit různé náhražkové způsoby. Průnik klasických drog v balíčcích či jinou cestou je riskantní a hlavně nesplňuje podmínku plynulosti. Proto vězni nejčastěji vidí náhražku v léčivech, získávaných od lékaře pod různými záminkami.

Někdy si připravují podle možností i náhražky. Z nich je nejznámější „magorák“. Magorák je slangový výraz pro silný vývar čaje, kombinovaný často s dýmkovým tabákem či léčivou. Zákvasy – slangově „kvašáky“ – alkoholické nápoje připravované z kompotů nebo i chleba.“⁵⁶

4.5 Příčiny zneužívání drog ve věznicích

„Jako hlavní příčiny zneužívání drog ve vězení byly, po zkušenostech získaných z prvního výzkumného šetření, stanoveny:

- favorizování návyku velkými skupinami vězňů, skupinový tlak „být jako ostatní“;
- návyk z civilního prostředí;
- deprimující prostředí vězení, šok z izolace, adaptační problémy atd.;
- stereotyp vězeňského života, daný pevnou organizovaností života ve vězení;
- odstranění chorobných příznaků - úzkost vyvolaná obavami a nejistotou či strachem z okolí;
- snaha zbavit se tíhy problémů, nemyslet na budoucnost, na to, co bude dál;
- pocit nudy;
- vyvolání neobvyklých zážitků;
- únik z reality.

Za jeden z hlavních problémů je považován neustále stoupající počet vězňů, přicházejících do vězení se zkušeností s drogou či drogy plynule užívajících. Vězení je

⁵⁵ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 26.

⁵⁶ Vybrané kapitoly ze sociální patologie, s. 27.

vždy velmi zátěžovým prostředím. Vytváří je sama podstata instituce výkonu trestu, dále též způsob zacházení s vězni a současně vztah spolubydlících, kteří nemají se zneužíváním drog zkušenosti k vězněnému narkomanovi.⁵⁷

4.6 Harm reduction

„Jako „Harm Reduction“ (HR – obvykle se nepřekládá do češtiny) se označují přístupy snižování či minimalizace poškození drogami u osob, kteří v současnosti drogy užívají a nejsou motivováni k tomu, aby užívání zanechali. HR se snaží minimalizovat, omezit či zmírnit riziko život a zdraví ohrožujících infekce, které se šíří sdílením injekčního náčiní při nitrožilní aplikaci drog a nechráněným pohlavním stykem, jako je AIDS a hepatitidy B a C, riziko dalších tělesných komplikací, dlouhodobého působení vysokých dávek, předávkování, sociálního debaklu a ztráty lidské důstojnosti. Mezi nejznámější postupy používané v HR patří výměna použitého injekčního náčiní za sterilní, poskytování informací (o možnostech léčby či jiné odborné pomoci), kontaktní (situační) poradenství a edukace o rizicích. Důležité je i zaměření na bezpečný sex včetně distribuce kondomů. V širším pohledu můžete také pod HR zahrnout i substituční léčbu. Do oblasti HR patří také aplikační místnosti – tzv. šlehárny. Poradenství a edukace v rámci HR nezbytně zahrnuje i rady, návody a vysvětlení, jak drogu bezpečně aplikovat, jak používat a dezinfikovat náčiní a podobné čistě technické informace. Tištěné materiály, které tyto informace obsahují, jsou zcela specifické a jejich distribuce musí být omezena na okruh klientů, kterým jsou určeny. Dostanou-li se mimo tento okruh, např. do škol, vyvolávají senzaci, pobouření a obviňování, že se touto cestou mládež navádí k braní drog. HR se provádí buď přímo v terénu (terénní programy, streetwork) nebo v nízkoprahových kontaktních centrech. Edukace zaměřená na snížení zdravotních rizik z užívání drog je rovněž pevnou součástí léčebných programů.⁵⁸

⁵⁷ MAREŠOVÁ, A.; NEČADA, V.; SLUKOVÁ, K., a kol. *Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 80-7338-018-8, s. 73.

⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ, *Harm reduction*. [online]. 2003-04-23. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z WWW: < http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu/h/harm_reduction >.

5. Věznice Nové Sedlo

5.1 Historie

„Věznice Nové Sedlo vznikla v roce 1958 jako pobočka nápravně pracovního tábora Rovnost Ústředního nápravného tábora Vykmanov na Jáchymovsku v působnosti tehdejšího Ministerstva vnitra. Podobných táborů bylo v této oblasti zřízeno více. Patřily sem tábory Poláky, Drahonice a Sýrovice, které byly vyjma Drahonic v roce 1968 zrušeny. Hlavním důvodem zřízení pracovního tábora Nové Sedlo bylo zaplnění nedostatku pracovní síly v zemědělství a lesnictví. Odsouzení se hlavně podíleli na produkci chmele, obilovin, řepy a dřeva. Původně tvořily pracovní tábor jednoduché přízemní dřevěné ubikace, určené jako sezónní ubytovny pro česače chmele. V té době v táboře zcela chyběla kuchyně. Strava se dovážela z místního státního statku. Rovněž chyběly ostatní pomocné provozní prostory. Eskorty odsouzených byly prováděny na přívěsech traktorů či pěšky. Jako strážnice sloužila maringotka. V interních historických materiálech věznice se rovněž nalézají zmínky o hrozném stavu tehdejších objektů. Mezi prkny běhaly myši, voda byla hygienicky závadná, v barácích byla zima, v letních měsících nesnesitelné horko. V roce 1965 došlo k přejmenování pracovního tábora na nápravně výchovný ústav SNV MV. V první polovině roku 1969 přešel výchovný ústav pod správu Ministerstva spravedlnosti. Od roku 1993 nese věznice současný název – věznice Nové Sedlo.“⁵⁹

5.2 Výstavba a rozvoj věznice

„V roce 1965 došlo k přijetí zákona o výkonu trestu odnětí svobody a tím i nutnost zlepšení materiálně technických podmínek. V roce 1971 se SNV podařilo odkoupit do vlastnictví objekty tehdejšího státního statku, které byly přestavěny dle potřeb věznice. Vznikly první patrové ubytovny pro odsouzené s označením A, B, C, D, E, N, víceúčelový sál, centrální režim a oddělení výkonu kázeňských trestů (OVKT). Do konce roku 1975 byla dokončena výstavby skladů, sauny pro zaměstnance, budov autoparku a administrativní budovy. Vzhledem k zavedení moderní techniky a kynologie při střežení útvaru byl vystavěn psinec a operační středisko. Koncem roku

⁵⁹ HOUDEK, F. *Historie a vývoj Věznice Nové Sedlo*. [online]. 2010-03-05. [cit. 2013-12-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo-81/informacni-servis-1598/historie-1368/>>(dále citováno jako Historie a vývoj Věznice Nové Sedlo).

1983 byla rovněž vybudována nová kuchyně a jídelna pro odsouzené. Téhož roku byla dokončena a předána do užití útvaru výrobní hala n. p. MEVA se sídle v Roudnici nad Labem, která pojala větší počet odsouzených pro výrobu popelnic. Kompletní přestavba tehdejšího útvaru byla dokončena v roce 1992 výstavbou dílen a provozních zařízení, třípatrové budovy pro ubytovny pro odsouzené s označením L, jejíž součástí bylo i nové oddělení výkonu kázeňských trestů, a ošetrovny.⁶⁰

„V roce 1994 byla stanovena profilace věznice podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody jako typ s ostrahou s celkovou kapacitou 445 míst. Z celkové kapacity bylo vyčleněno 112 míst pro odsouzené zařazené do věznice s dozorem a 28 míst pro nástupní oddělení, které sloužilo k umístění nových odsouzených po dobu nezbytně nutnou k jejich aklimatizaci a k provedení potřebných vyšetření souvisejících ke stanovení anamnéz. Od počátku roku 2005 je Věznice Nové Sedlo profilována jako věznice s dozorem, jejíž součástí je i specializované oddělení pro odsouzené s poruchou chování a osobnosti, způsobené užíváním psychotropních látek. V roce 2012 činí celková kapacita 411 míst. Odsouzení jsou umístěni ve třech diferenciačních skupinách, které jsou rozlišeny dle povahy trestného činu, pravidelného pracovního zařazení a přístupu plnění programu zacházení.“⁶¹

5.3 Současnost

„Od 1. ledna 2005 je profilována jako věznice s dozorem a oddělením specializovaným pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek ve věznici s dozorem. Celková ubytovací kapacita věznice činí 430 míst. Vězni jsou ubytováni ve dvou až devítilůžkových světnicích. Odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody v oddělení s dozorem, jsou umístěni na ubytovnách ve třech diferenciačních skupinách. Skupiny jsou rozlišeny podle povahy trestného činu, plnění programu zacházení, pravidelného pracovního zařazení a chování odsouzených. Průměrná délka výkonu trestu odsouzených mužů je 2 roky.“⁶²

⁶⁰ Historie a vývoj Věznice Nové Sedlo.

⁶¹ Historie a vývoj Věznice Nové Sedlo.

⁶² Historie a vývoj Věznice Nové Sedlo.

Od 1. 5. 2013 je Věznice Nové Sedlo profilována jako věznice s ostrahou. Ve věznici jsou zřízena:

- oddělení s dozorem;
- oddělení s ostrahou;
- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek ve věznici s dozorem;
- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek ve věznici s ostrahou.

Celková kapacita věznice je 419 ubytovacích míst, z toho ve specializovaných odděleních obou typů věznic je 55 ubytovacích míst.

6. Obsahová náplň aktivit programu zacházení ve věznici Nové Sedlo

6.1 Pracovní aktivity ve věznici

V rámci pracovních aktivit programu zacházení, je možnost trvalého pracovního zařazení odsouzených ovlivněna geografickou polohou věznice, která leží v zemědělské oblasti. Vzhledem k amnestii prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 došlo ke snížení stavu odsouzených ve věznicích. Díky tomuto bylo rozhodnuto o uzavření věznice Drahonice, která se nacházela nedaleko od Věznice Nové Sedlo. Tato převzala společně s odsouzenými i samostatnou hospodářskou činnost Věznice Drahonice. Tím vzrostla možnost pracovního zařazení odsouzených u civilních pracovních subjektů mimo věznici. Zde jsou zařazení odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody v dozoru. Odsouzení, kteří jsou pro výkon trestu odnětí svobody zařazení do ostrahy, jsou zaměstnáni u podnikatelských subjektů působících v areálu věznice. Zde se odsouzení uplatňují při přebalování potravinářských výrobků, zejména čajů. Dále zde odsouzení pracují u firmy, která se zabývá přípravou palivového dřeva. Odsouzení se také podílejí na estetizaci prostor věznice a drobných údržbářských a úklidových pracích v ubytovnách. Cílem těchto prací je utváření autoregulačních mechanismů a rozvíjení pracovních návyků a tvořivosti.

Vzdělávací aktivity odsouzených, které probíhají pod vedením zaměstnanců oddělení výkonu trestu, zahrnují kurz českého jazyka, právní minimum, dopravní kroužek, výtvarný kroužek a podobně. Dále se odsouzení mohou vzdělávat v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky. Věznice Nové Sedlo již několik let zajišťuje ve spolupráci se Středním odborným učilištěm při Věznici Vinařice učební obor zahradník pro nekvalifikované odsouzené, kteří projeví zájem o další vzdělávání. Speciálně výchovné postupy se zajišťují formou individuální i skupinovou a vedou je odborní pracovníci oddělení výkonu trestu.

V další části mé bakalářské práce budou aktivity programu zacházení ve Věznici Nové Sedlo rozděleny na dvě části. A to na aktivity pro odsouzené ve standardních ubytovnách a aktivity pro odsouzené ve specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek.

6.2 Aktivity pro odsouzené ve standardních ubytovnách

Speciálně výchovné postupy:

- psychologická pomoc při nástupu do VTOS;
- protidrogová osvěta;
- poradna drogové prevence;
- drogová prevence a osvěta, modul PDP;
- Probační a mediační služba;
- Program 3Z – zastav se, zamysli se, změn se;
- relaxace hudbou;
- zdravý životní styl.

Vzdělávací aktivity:

- právní minimum;
- zeměpis;
- český jazyk;
- český jazyk pro cizince;

- francouzský jazyk;
- výtvarný kroužek;
- dopravní kroužek.

Zájmové aktivity:

- rukodělný kroužek;
- sportovní hry;
- kondiční cvičení;
- práce v dílnách.

6.3 Aktivity pro odsouzené ve specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek

Speciálně výchovné postupy:

- interakční výcvik;
- sociálně právní poradenství a dovednosti;
- sociálně pedagogické poradenství;
- prevence relapsu;
- terapeutická skupina;
- Program 3Z – zastav se, zamysli se, změn se.

Vzdělávací aktivity:

- výpočetní technika;
- právní minimum;
- základy zdravé výživy;
- mediální výchova;
- redakční kroužek;
- historie světových válek;
- fauna a flora.

Zájmové aktivity:

- kondiční cvičení;
- sportovní hry.

S věznicí spolupracují též zástupci církví, náboženských společností, Českého červeného kříže a dalších nevládních organizací.

7. Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek

7.1 Zřizování specializovaných oddělení, jejich poslání

Nařízením generálního ředitele Vězeňské služby č. 42/2009 jsou ve věznicích zřizována specializovaná oddělení pro výkon trestu odsouzených.

„Ve smyslu tohoto nařízení lze hovořit o odděleních pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování, s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek nebo s mentální retardací.

Posláním výše vyjmenovaných oddělení je omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových pachatelů trestné činnosti vykonávajících trest odnětí svobody a přispívat ke zvyšování ochrany společnosti po jejich návratu do občanského života.

Cílem zřizování oddělení je vytvořit systém zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody, který působí směrem ke snižování rizika páchané trestné činnosti a v podmínkách věznice nabízí odsouzeným možnost změnit své chování a motivovat k nápravě.

O zřízení nebo zrušení oddělení rozhoduje na návrh ředitele věznice generální ředitel Vězeňské služby České republiky. Ředitel věznice předloží projekt, který musí obsahovat zejména:

- stavebně-technické a materiálně-technické předpoklady pro vznik oddělení včetně rozvahy o finančních nákladech;
- stručný výklad obsahového zaměření oddělení;
- návrh personálního obsazení oddělení se jmenovitým uvedením garanta odborné části terapeutického programu;

- manuál oddělení;
- řád oddělení, který je přílohou vnitřního řádu věznice, stanovuje organizační a provozní pravidla chodu oddělení a je v souladu s ustanoveními manuálu.⁶³

7.2 Zahájení a ukončení pobytu odsouzeného v oddělení

„Odsouzený je zařazen do oddělení opatřením ředitele na základě písemného návrhu odborné komise, jejíž členy jmenuje ředitel ze zaměstnanců oddělení.

Odborná komise zpracovává návrh na zařazení na základě písemné žádosti odsouzeného, výsledku pedagogického posouzení a stanovených cílů programu zacházení.

Podmínkou pro zařazení je písemná žádost odsouzeného, splnění kritérií daného oddělení a prohlášení, ve kterém se odsouzený zavazuje k dobrovolnému respektování pravidel a zásad chování stanovených v řádu oddělení.

Odsouzený ukončí pobyt nebo je vyřazen z oddělení rozhodnutím ředitele věznice na základě písemného návrhu odborné komise pokud:

- dokončí časově limitovaný terapeutický program;
- u něho došlo k redukci projevů poruchy a náhledu na trestnou činnost, nebo je jeho psychický stav stabilizovaný na úroveň, která umožňuje zařazení do standardního oddělení výkonu trestu odnětí svobody a jeho další pobyt v oddělení by byl bezdůvodný;
- podal vlastní žádost;
- neplní program pro svou pasivitu, nebo porušuje stanovený terapeutický program například tím, že se odmítá zapojit do povinných aktivit, závažně poruší normy skupiny, narušuje komunitní způsob ovlivňování odsouzených nebo pokud vykazuje známky agresivního chování k odsouzeným nebo zaměstnancům;
- hrubě poruší ustanovení vnitřního řádu věznice;
- byl ukončen výkon jeho trestu nebo byl přerazen do jiného typu věznice.⁶⁴

⁶³ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 42/2009, *kterým se stanoví pravidla pro zřizování a činnost oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby České republiky*, s. 1. (dále citováno jako NGR č. 42/2009).

⁶⁴ NGR č. 42/2009, s. 3.

7.3 Terapeutický program

„Terapeutický program oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování a terapeutický program oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, je stanoven časovým a obsahovým vymezením povinných aktivit, přičemž řízených aktivit se musí odsouzený účastnit v rozsahu nejméně 21 hodin týdně. Z toho alespoň jedna aktivita v trvání 1,5 hodiny týdně je skupinová terapie.“⁶⁵

7.4 Kritéria zacházení s odsouzenými

„Kritéria zacházení s odsouzenými v odděleních jsou stanovena v manuálu. Manuál obsahuje odpovědi na otázky, které vycházejí ze standardů. Minimální rozsah manuálu je stanoven takto:

- jaké je poslání, hlavní cíl a dílčí cíle terapeutického programu a jakým způsobem jsou tyto cíle naplňovány;
- jaké formy a metody odborného zacházení jsou uplatňovány a jaké aktivity a rámci terapeutického programu probíhají, včetně stručného zdůvodnění, jak zařazení daných aktivit do programu koresponduje s cíli programu;
- kdo je cílovou skupinou terapeutického programu, jaká jsou kritéria (indikace) pro přijetí a případné nepřijetí odsouzeného do oddělení (kontraindikace);
- jak jsou informováni případní zájemci o odborné zacházení o podmínkách, cílech a způsobech jeho poskytování, a to jak ve věznici, kde se dané oddělení nachází, tak i v ostatních věznicích Vězeňské služby;
- jak probíhá vstupní posouzení odsouzeného při jeho zařazení do oddělení;
- jakým způsobem je odsouzený na počátku a v průběhu terapeutického programu seznamován s cíli a formami odborného zacházení a s pravidly terapeutického programu;
- jakým způsobem je odsouzenému stanoven individuální plán odborného zacházení, který reflektuje specifické potřeby a cíle, kterých chce odsouzený

⁶⁵ NGR č. 42/2009, s. 5.

prostřednictvím odborného zacházení dosáhnout, jak je naplňování individuálního plánu hodnoceno a jak je individuální plán případně revidován;

- jakým způsobem je s odsouzeným na základě stanoveného individuálního plánu uzavřena srozumitelná písemná nebo ústní dohoda (kontrakt) o poskytování odborného zacházení, která stanoví všechny důležité aspekty jeho poskytování/využívání včetně podmínek pro ukončení;
- jakým způsobem je určen zaměstnanec (garant), který vede individuální případ odsouzeného, zpracovává s ním individuální plán odborného zacházení a uzavírá s ním kontrakt;
- jaký motivační systém je uplatňován v oddělení;
- kolik a jaké terapeutické fáze jsou v oddělení uplatňovány, kritéria pro postup odsouzených jednotlivými fázemi, úkoly, práva a povinnosti odsouzených v jednotlivých fázích;
- jaký systém hodnocení účinnosti terapeutického programu je uplatňován v oddělení;
- jaké jsou podmínky pro vyřazení odsouzeného z oddělení;
- jaké jsou podmínky pro znovupřijetí odsouzeného do oddělení;
- jak je dokumentován terapeutický proces terapeutického programu;
- jak je prováděna externí a interní supervize, kdo se supervizích setkání povinně účastní;
- jak je nastaven systém komunikace, konzultace případů jednotlivých odsouzených, plánování opatření přispívajících ke zvyšování kvality a efektivity odborného zacházení, porad oddělení v rámci týmu odborných zaměstnanců a s vedoucím oddělení;
- jaký je způsob a formy komunikace odsouzených s personálem věznice;
- kdo je odpovědný za odborné vedení oddělení s delegovanými organizačními a personálními pravomocemi;
- jak je realizace terapeutického programu prostorově, materiálně a hygienicky zajištěna;
- jak často a jakým způsobem probíhá kontrola a vyhodnocení naplňování stanovených cílů terapeutického programu;

- jaká specifická data o odsouzených jsou shromažďována a uschovávána a jaké statistiky jsou na základě těchto dat pořizovány.⁶⁶

7.5 Personální zabezpečení a postavení oddělení v organizačním členění věznice

„Oddělení je autonomní součástí oddělení výkonu trestu a je vedeno vedoucím oddělení výkonu trestu.

Tabulkové počty zaměstnanců se zpravidla určí dle následujícího klíče: 1 vychovatel na 10 odsouzených, 1 psycholog na 40 odsouzených, 1 speciální pedagog na 40 odsouzených, 1 vychovatel – terapeut na 20 odsouzených, 1 pedagog volného času na 20 odsouzených, 1 sociální pracovník na 80 odsouzených. Pro odsouzené se v potřebném rozsahu zajistí péče lékaře – psychiatra, lékaře a zdravotní sestry.

Základem činnosti oddělení je týmová práce. Tým se schází k pravidelným poradám a konzultacím jednotlivých případů. V rámci určeného týmu zaměstnanců pověřených činností v oddělení je kromě garanta odborné části terapeutického programu vždy vychovatel – terapeut, který je určen pouze pro činnost v oddělení.

Garant odborné části terapeutického programu podává vedoucímu oddělení odborné návrhy související s realizací terapeutického programu a návrhy na aktualizaci manuálu. Vykonavatel psychoterapie je povinen mít ukončený akreditovaný sebezkušenostní výcvik ve skupinové psychoterapii v rozsahu nejméně 500 hodin. Pokud vykonavatel psychoterapie nemá ukončený výcvik ani jej dosud nezahájil, je povinen jej do 3 let od nabytí účinnosti tohoto nařízení zahájit.

Zaměstnanci oddělení musí být pravidelně supervidováni dle pravidel supervize, která stanoví ředitel odboru výkonu vazby a trestu vnitřním předpisem.⁶⁷ Vedoucí oddělení zajistí v den konání supervize přítomnost všech členů týmu oddělení na pracovišti a umožní jim účast na supervizi. Z účasti na supervizi mohou být členové týmu oddělení omluveni pouze v odůvodněných případech. O účasti na supervizních setkáních vede vedoucí oddělení zápis.⁶⁸

⁶⁶ NGR č. 42/2009, s. 5.

⁶⁷ Pokyn generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 4/2009, *kterým se stanoví pravidla uplatňování supervize v podmínkách věznic, vazebních věznic a ústavů pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky.*

⁶⁸ NGR č. 42/2009, s. 6.

8. Shrnutí poznatků z teoretické části

V teoretické části jsem se věnoval několika tématům, která byla pro téma této bakalářské práce velmi důležitá. Byla zde zmíněna historie vězeňství na našem území od doby habsburské až po současnost a také historie a vývoj Věznice Nové Sedlo.

Jako další téma byl zmíněn účel výkonu trestu, jeho podstata, jeho působení na společnost, výchování odsouzeného, aby vedl řádný život.

Hlavním tématem této práce byly na jedné straně omamné a psychotropní látky, problematika jejich zneužívání a jejich dělení a na straně druhé specializovaná oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek. U těchto oddělení bylo popsáno vše od jejich zřízení, zařazování odsouzených do terapeutických programů, programů zacházení a personálního zabezpečení těchto oddělení.

9. Výzkumná sonda ve Věznici Nové Sedlo

9.1 Cíle

Poznávacím cílem této práce je porovnání připravenosti odsouzených toxikomanů, kteří prošli a kteří neprošli specializovaným oddělením pro výkon trestu odsouzených s poruchou chování a osobnosti způsobenou užíváním psychotropních látek na život na svobodě po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

9.2 Metody

K dosažení cíle výzkumné sondy bylo použito výzkumné kvantitativní metody formou dotazníků, které byly rozděleny mezi obě zkoumané skupiny (viz kapitola vzorek). Výsledky poznání jsou dány do řeči vázané (*metoda lineární*).

9.3 Dotazník

Dotazník, který budete vyplňovat, je anonymní. Poslouží jako výzkum do bakalářské práce.

Vámi zvolenou odpověď zakroužkujte.

1. Setkal jste se s návykovými látkami během výkonu trestu odnětí svobody?
 - a) ANO
 - b) NES jakými?

2. Myslíte si, že po výkonu trestu odnětí svobody budete užívat návykové látky?
 - a) ANO
 - b) NE
 - c) NEVÍM

3. Dozvěděl jste se během výkonu trestu odnětí svobody, kde a jak získat po jeho skončení odbornou pomoc pro toxikomany?
 - a) ANO
 - b) NE

4. Myslíte si, že je ve výkonu trestu odnětí svobody zajišťována kvalitní pomoc a péče odsouzeným, kteří jsou či byli drogově závislí?
 - a) ANO
 - b) NE
 - c) NEVÍM

5. Udržujete pravidelný kontakt s rodinou či osobou blízkou – písemný kontakt, telefonní hovory, návštěvy?

- a) ANO
- b) NE

6. Máte po skončení výkonu trestu odnětí svobody zajištěné zaměstnání?

- a) ANO
- b) NE

7. Máte po skončení výkonu trestu odnětí svobody zajištěné bydlení?

- a) ANO
- b) NE

8. Získal jste během výkonu trestu odnětí svobody pracovní návyky?

- a) ANO
- b) NE

9. Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké pracovní aktivity?

- a) ANO
- b) NE

Jaké?

10. Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké vzdělávací aktivity?

- a) ANO
- b) NE

Jaké?

11. Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky trestán?

- a) ANO
- b) NE

Za jaké kázeňské přestupky?

12. Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky odměněn?

- a) ANO
- b) NE

Za jakou činnost?

13. Jste zařazen v 1. prostupné skupině vnitřní diferenciaci?

- a) ANO
- b) NE

9.4 Popis vzorku

Pro výzkumnou sondu byly použity dvě skupiny respondentů. První skupinou byli odsouzení toxikomani, kteří byli v době sondy umístěni minimálně tři měsíce na specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek ve Věznici Nové Sedlo. Druhou skupinou byli odsouzení toxikomani, kteří byli v době sondy minimálně třetím měsícem na standardní ubytovně pro výkon trestu odnětí svobody ve Věznici Nové Sedlo a specializovaným oddělením neprošli.

U obou skupin se jednalo o odsouzené ve věku 25 až 35 let, kteří jsou, nebo byli minimálně 5 let drogově závislí a mají v roce 2014 výstup z výkonu trestu odnětí svobody.

9.5 Organizační zabezpečení sondy

Aby bylo možné sondu formou dotazníku ve věznici provést, bylo zapotřebí mít doporučující stanovisko vedoucího oddělení výkonu trestu a zástupce ředitele věznice a nakonec souhlas ředitele věznice. Dotazníky byly odsouzeným předány prostřednictvím vychovatelů daných ubytoven a jejich vyplňování probíhalo v kulturních místnostech. Odsouzeným byly vysvětleny některé požadavky, jako například, že pod pojmem *návykové látky* jsou v dotazníku myšleny nelegální psychotropní a omamné látky, aby nedocházelo k odpovědím typu: káva, cigarety. Dále pak, že pod pojmem *zaměstnání* se rozumí legální zdroj příjmu (brigády atd.)

9.6 Hypotézy

Ústřední hypotéza: Odsouzení toxikomani, kteří byli ve výkonu trestu odnětí svobody zařazeni na specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, jsou lépe připraveni na život na svobodě, než odsouzení, kteří byli zařazeni ve výkonu trestu odnětí svobody pouze ve standardních ubytovnách.

Další hypotézy:

- Odsouzení toxikomani ze specializovaného oddělení jsou aktivnější v plnění programu zacházení, než odsouzení zařazení na standardních ubytovnách.

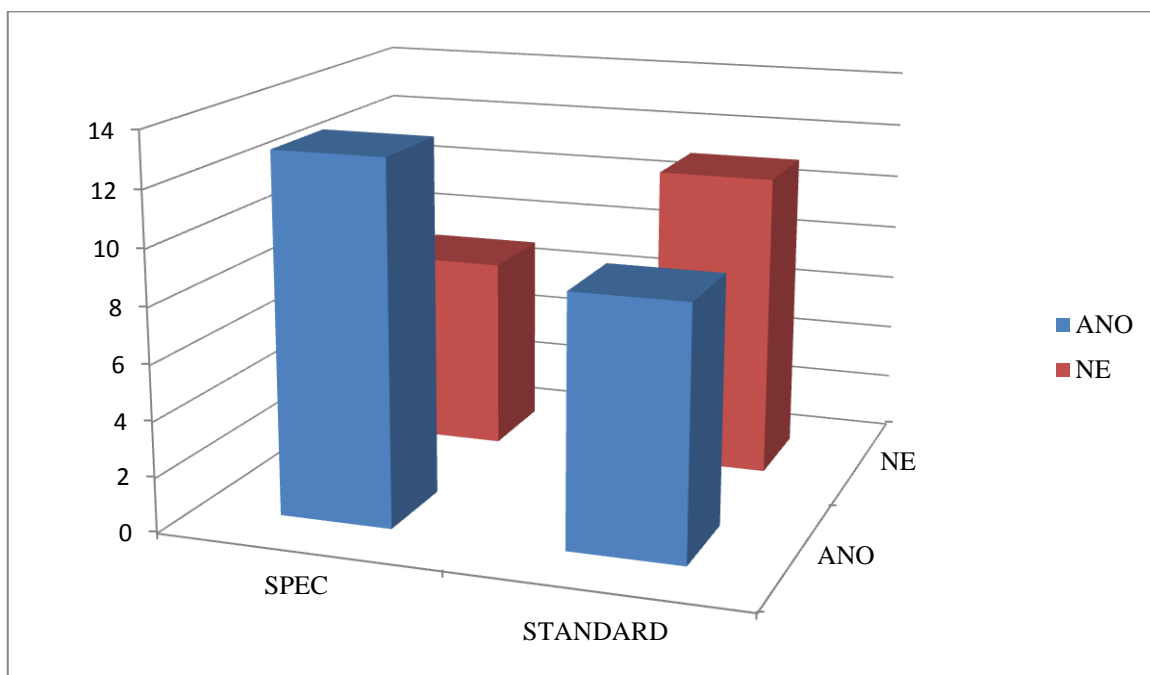
- Odsouzení toxikomani ze specializovaného oddělení páchají méně často kázeňské přestupky.

10. Prezentace výsledků dotazníkového šetření

Otázka číslo 1:

Setkal jste se s návykovými látkami během výkonu trestu odnětí svobody (dále je VTOS)? Na tuto otázku odpovědělo ze specializovaného oddělení **13** (65 %) odsouzených **ANO** a **7** (35 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **9** (45 %) odsouzených **ANO** a **11** (55 %) odsouzených **NE**.

Graf 1 - Setkal jste se s návykovými látkami během VTOS?

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že odsouzení zařazení na specializovaném oddělení mají větší zkušenosti s užíváním drog ve výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň lze ze všech odpovědí konstatovat, že nadpoloviční většina odsouzených toxikomanů má zkušenosti s užíváním návykových látek ve výkonu trestu odnětí svobody. Zkušenosti s drogami mají respondenti většinou z jiných věznic, což také koresponduje s roční statistikou pozitivních screenů⁶⁹ ve věznici Nové Sedlo za rok 2013 (viz tabulka č. 1).

Tabulka 1 - Screeny za rok 2013 ve věznici Nové Sedlo

	standardní ubytovny	specializované oddělení	celkem
počet screenů	137	64	201
pozitivní	6	0	6

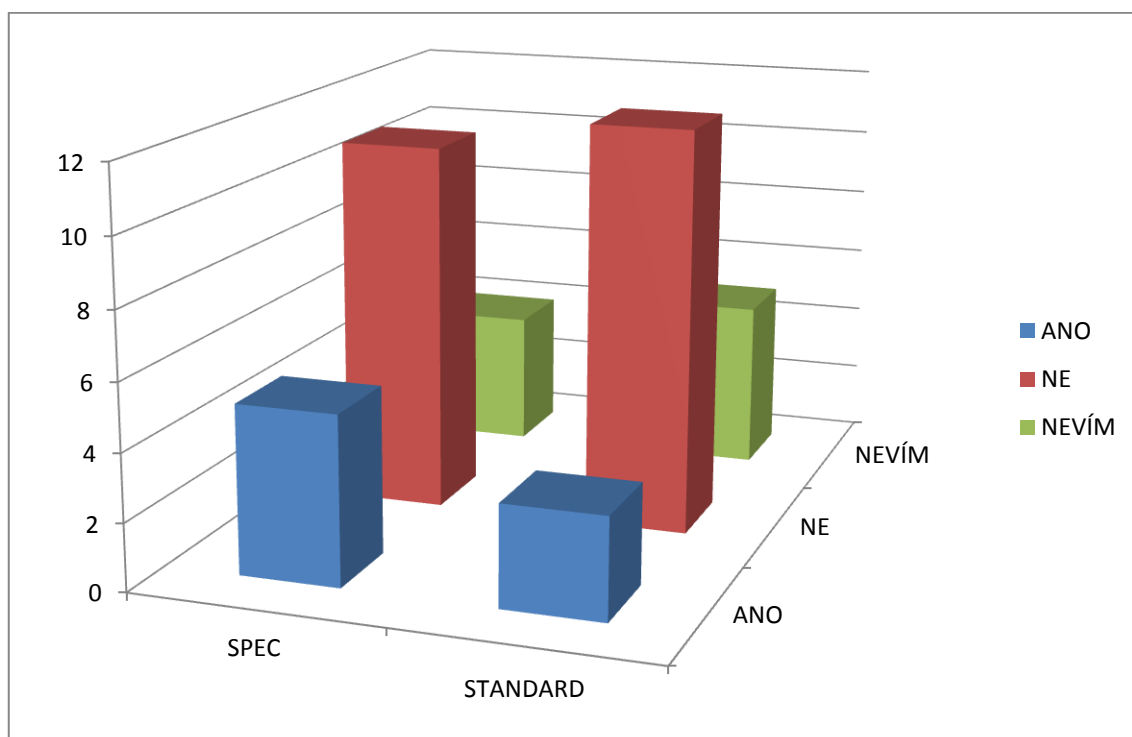
* Zdroj informací – interní zdroje věznice Nové Sedlo

⁶⁹ Screening – vyšetření moči na přítomnost omamných a psychotropních látek.

Otázka číslo 2:

Myslíte si, že po výkonu trestu odnětí svobody budete užívat návykové látky? Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **5** (25 %) odsouzených **ANO**, **11** (55 %) odsouzených **NE** a **4** (20 %) odsouzení odpověděli **NEVÍM**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **3** (15 %) odsouzených **ANO**, **12** (60 %) odsouzených **NE** a **5** (25 %) odsouzených odpovědělo **NEVÍM**.

Graf 2 - Myslíte si, že po VTOS budete užívat návykové látky?

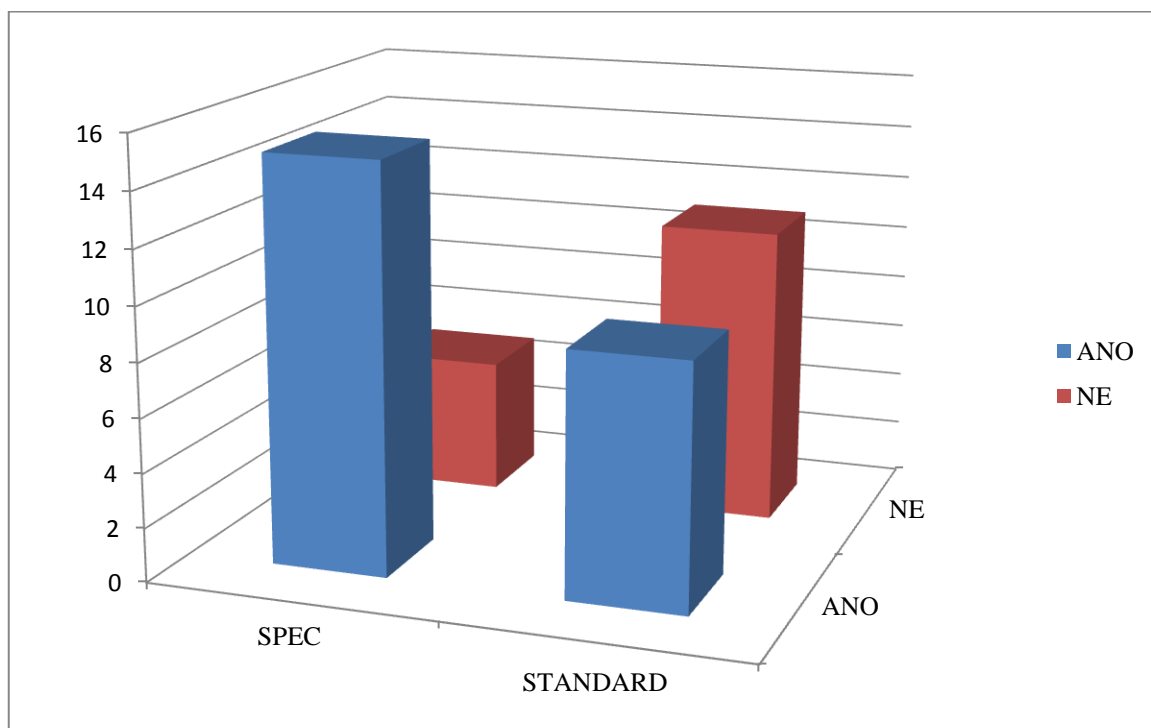
Rozdíly v odpovědích na tuto otázku jsou zanedbatelné. Necelá polovina ze všech respondentů si myslí, že po výkonu trestu odnětí svobody nebude užívat návykové látky.

Otázka číslo 3:

Dozvěděl jste se během výkonu trestu odnětí svobody, kde a jak získat po jeho skončení odbornou pomoc pro toxikomany?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **15** (75 %) odsouzených **ANO** a **5** (25 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **9** (45 %) odsouzených **ANO** a **11** (55 %) odsouzených **NE**.

Graf 3 - Dozvěděl jste se během VTOS, kde a jak získat po jeho skončení odbornou pomoc pro toxikomany?

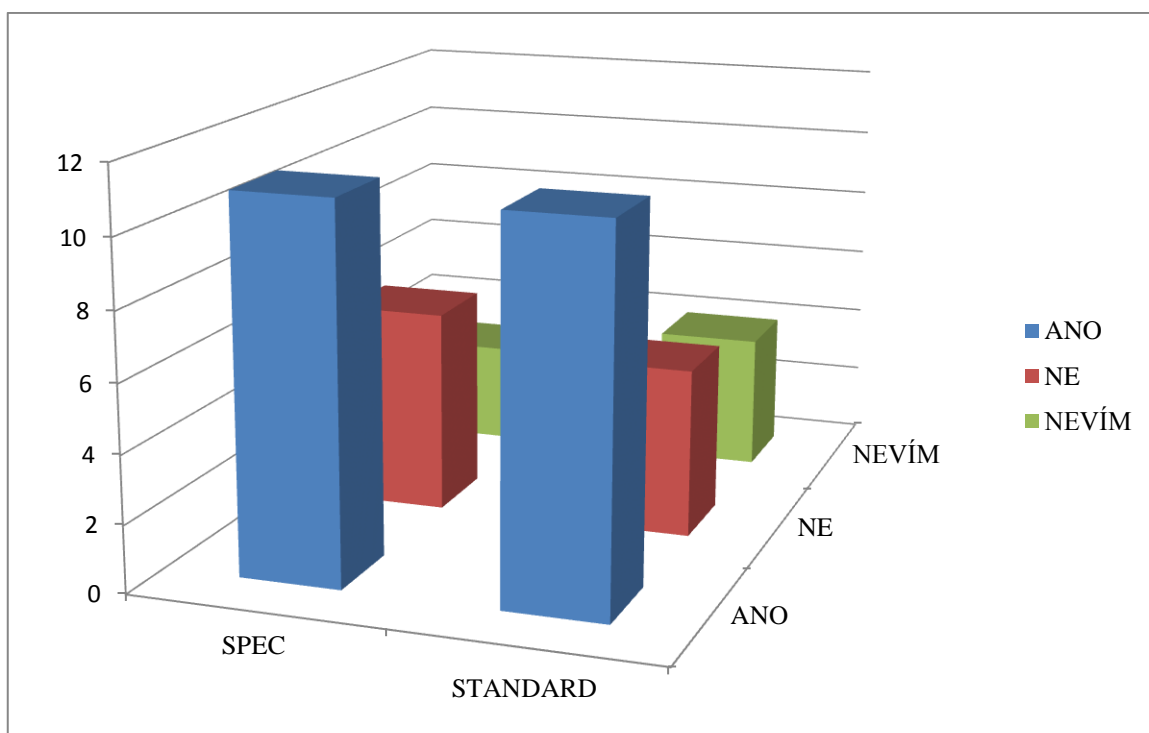
Rozdíly v odpovědích porovnávaných skupin je podstatný. 75 % procent toxikomanů ze specializovaného oddělení tvrdí, že byla vězeňskou službou dostatečně informována, kde a jak získat na svobodě odbornou pomoc pro toxikomany. U odsouzených ze standardních ubytoven to tvrdí pouhých 45 %. U těchto odpovědí je na rozdíl od odpovědí na otázku číslo 2 zjevné, že činnost specializovaného oddělení má smysl.

Otázka číslo 4:

Myslíte si, že je ve výkonu trestu odnětí svobody zajišťována kvalitní pomoc a péče odsouzeným, kteří jsou či byli drogově závislí?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **11** (55 %) odsouzených **ANO**, **6** (30 %) odsouzených **NE** a **3** (15 %) odsouzení odpověděli **NEVÍM**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **11** (55 %) odsouzených **ANO**, **5** (25 %) odsouzených **NE** a **4** (20 %) odsouzení odpovědělo **NEVÍM**.

Graf 4 - Myslíte si, že je ve VTOS zajišťována kvalitní pomoc a péče odsouzeným, kteří jsou či byli drogově závislí?

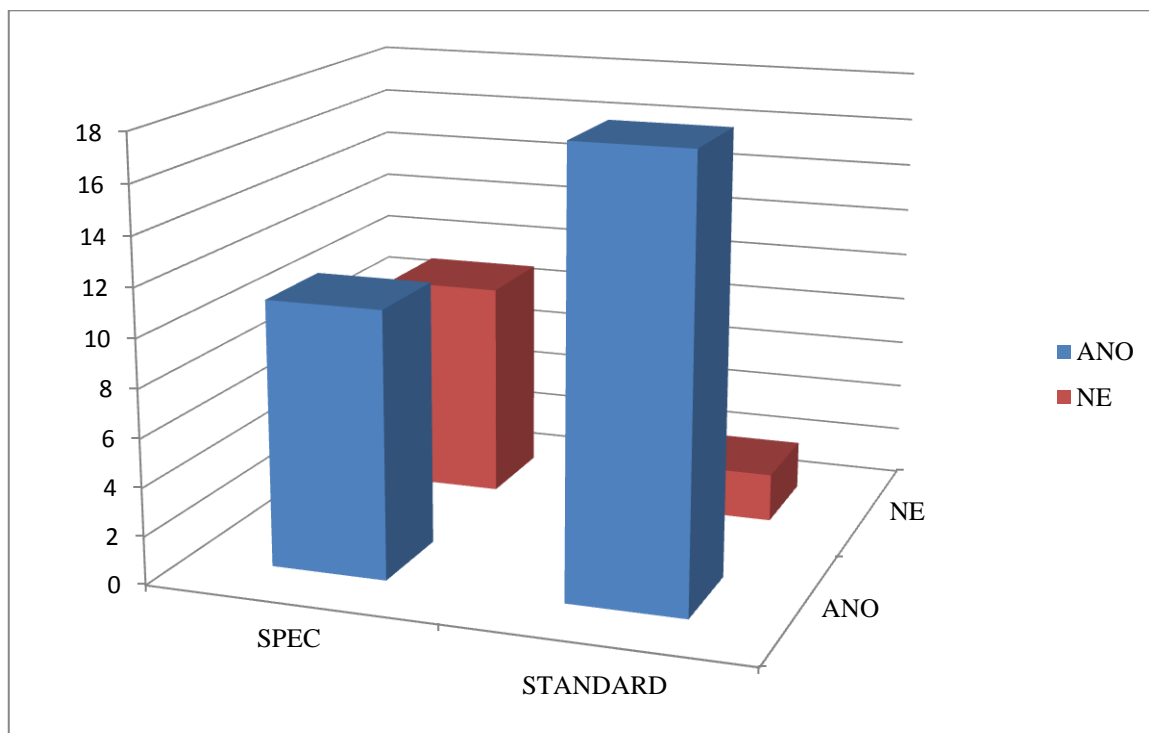
Rozdíly v odpovědích porovnávaných skupin jsou minimální. Více jak polovina všech respondentů tvrdí, že jim vězeňská služba poskytuje odbornou pomoc. Na těchto odpovědích je zřejmé, že i odsouzeným, kteří jsou na standardních ubytovnách a neprošli specializovaným programem pro toxikomany, je poskytována kvalitní a odborná péče.

Otázka číslo 5:

Udržujete pravidelný kontakt s rodinou či osobou blízkou – písemný kontakt, telefonní hovory, návštěvy?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **11** (55 %) odsouzených **ANO** a **9** (45 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **18** (90 %) odsouzených **ANO** a **2** (10 %) odsouzení **NE**.

Graf 5 - Udržujete pravidelný kontakt s rodinou či osobou blízkou - písemný kontakt, telefonní hovory, návštěvy?

Rozdíly v odpovědích porovnávaných skupin jsou podstatné. Skupina odsouzených toxikomanů ze standardních ubytoven má skoro dvojnásobně větší pravidelný kontakt s rodinou či osobou blízkou než odsouzení ze speciálního oddělení.

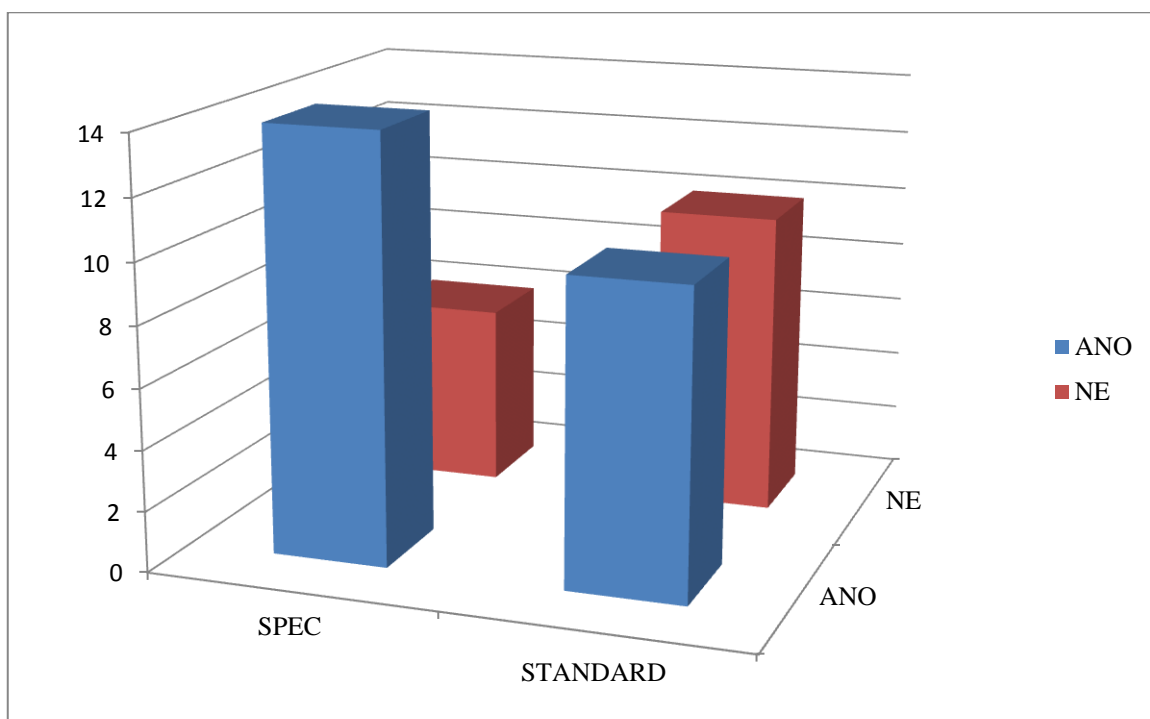
Vyšší míra drogové závislosti tedy patrně způsobila rozpad sociálních vztahů již před nástupem VTOS.

Otázka číslo 6:

Máte po skončení výkonu trestu odnětí svobody zajištěné zaměstnání?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **14** (70 %) odsouzených **ANO** a **6** (35 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **10** (50 %) odsouzených **ANO** a **10** (50 %) odsouzených **NE**.

Graf 6 - Máte po skončení VTOS zajištěné zaměstnání?

Z rozdílných odpovědí porovnávaných skupin vyplývá, že tři čtvrtiny odsouzených ze specializovaného oddělení má již zajištěno zaměstnání po uplynutí VTOS, zatímco ze standardních ubytoven má zaměstnání zajištěno jen polovina respondentů.

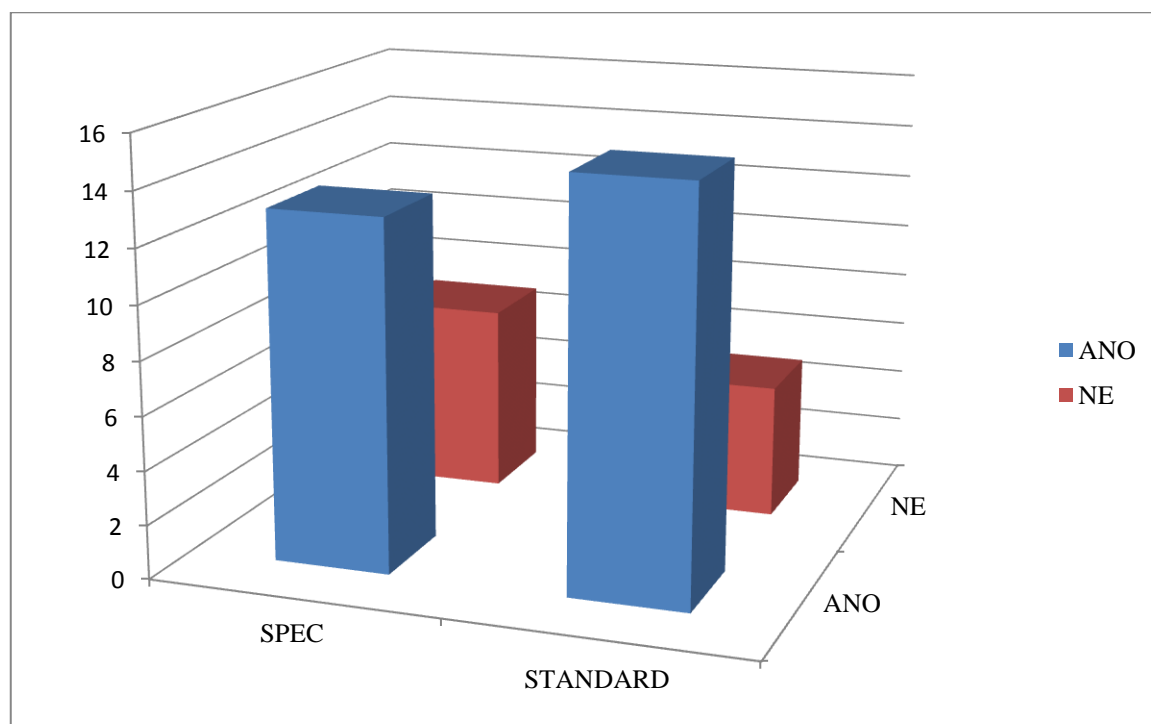
Lze tedy konstatovat, že odsouzení ze specializovaného oddělení mají díky častějšímu kontaktu s odbornými zaměstnanci věznice kvalitnější péči s možností pomoci při zajištění pracovního zázemí po výkonu trestu.

Otázka číslo 7:

Máte po skončení výkonu trestu odnětí svobody zajištěné bydlení?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **13** (65 %) odsouzených **ANO** a **7** (35 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **15** (75 %) odsouzených **ANO** a **5** (25 %) odsouzených **NE**.

Graf 7 - Máte po skončení VTOS zajištěné bydlení?

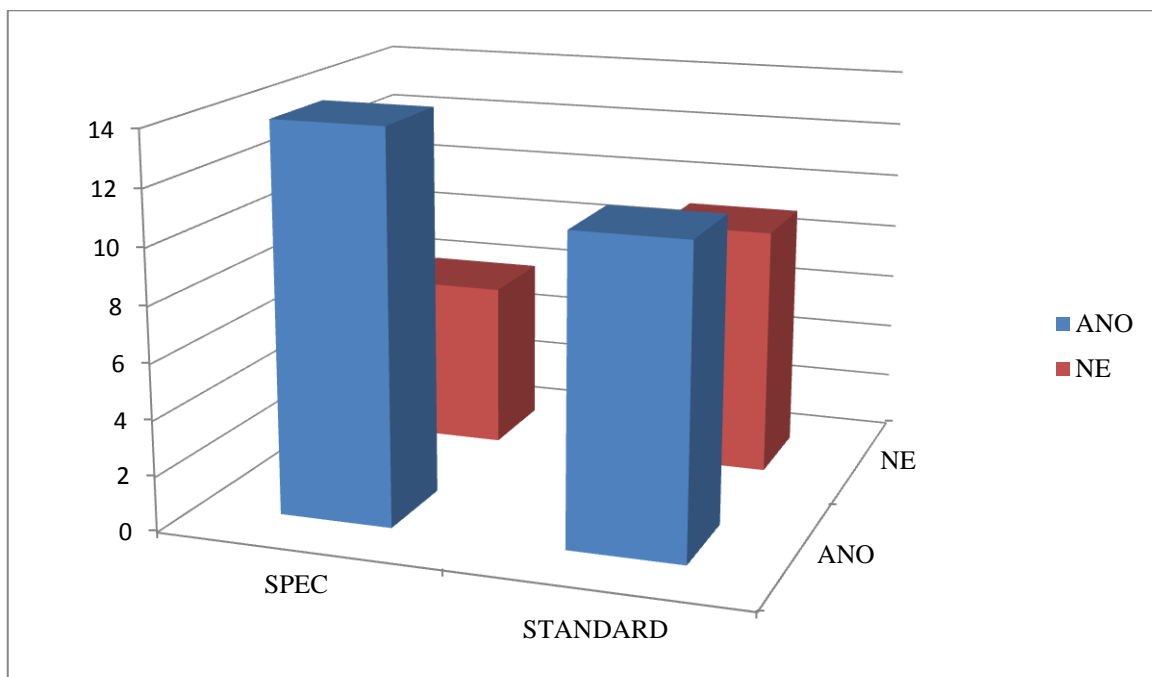
Rozdíly v odpovědích porovnávaných skupin jsou zanedbatelné. Dvě třetiny všech respondentů mají po VTOS zajištěné bydlení.

Otázka číslo 8:

Získal jste během výkonu trestu odnětí svobody nějaké pracovní návyky?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **14** (70 %) odsouzených **ANO** a **6** (30 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **11** (55 %) odsouzených **ANO** a **9** (45 %) odsouzených **NE**.

Graf 8 - Získal jste během VTOS pracovní návyky?

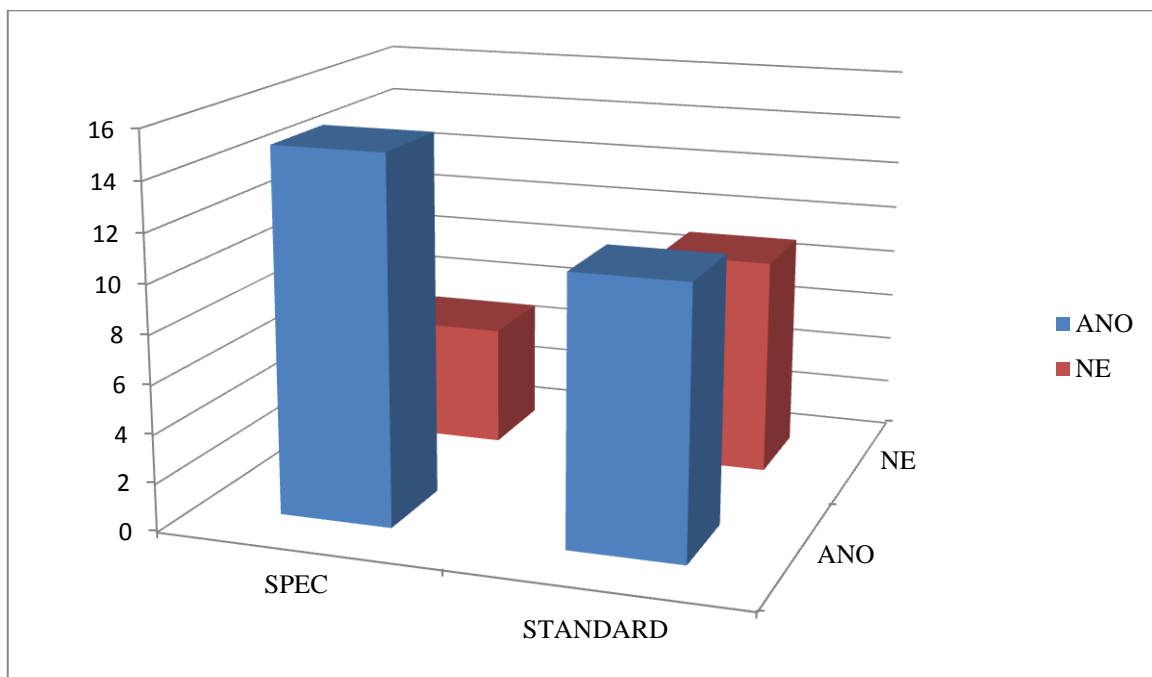
Z odpovědí porovnávaných skupin lze konstatovat, že pracovní návyky získalo ve VTOS více odsouzených ze specializovaného oddělení než ze standardních ubytoven.

Otázka číslo 9:

Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké pracovní aktivity?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **15** (75 %) odsouzených **ANO** a **5** (25 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **11** (55 %) odsouzených **ANO** a **9** (45 %) odsouzených **NE**.

Graf 9 - Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké pracovní aktivity?

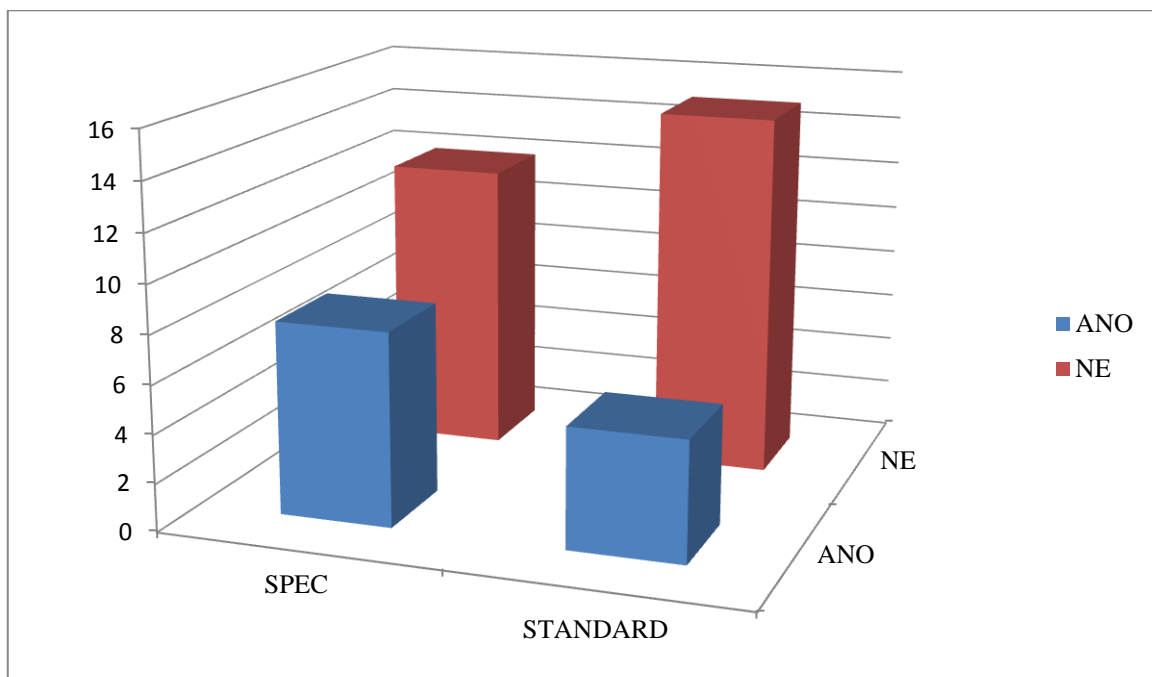
Z odpovědí porovnávaných skupin vyplývá, že odsouzení ze specializovaného oddělení ve větší míře navštěvují pracovní aktivity. Nejčastěji uváděnou navštěvovanou pracovní aktivitou byla práce na zahradě.

Otázka číslo 10:

Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké vzdělávací aktivity?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **8** (40 %) odsouzených **ANO** a **12** (60 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **5** (25 %) odsouzených **ANO** a **15** (75 %) odsouzených **NE**.

Graf 10 - Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké vzdělávací aktivity?

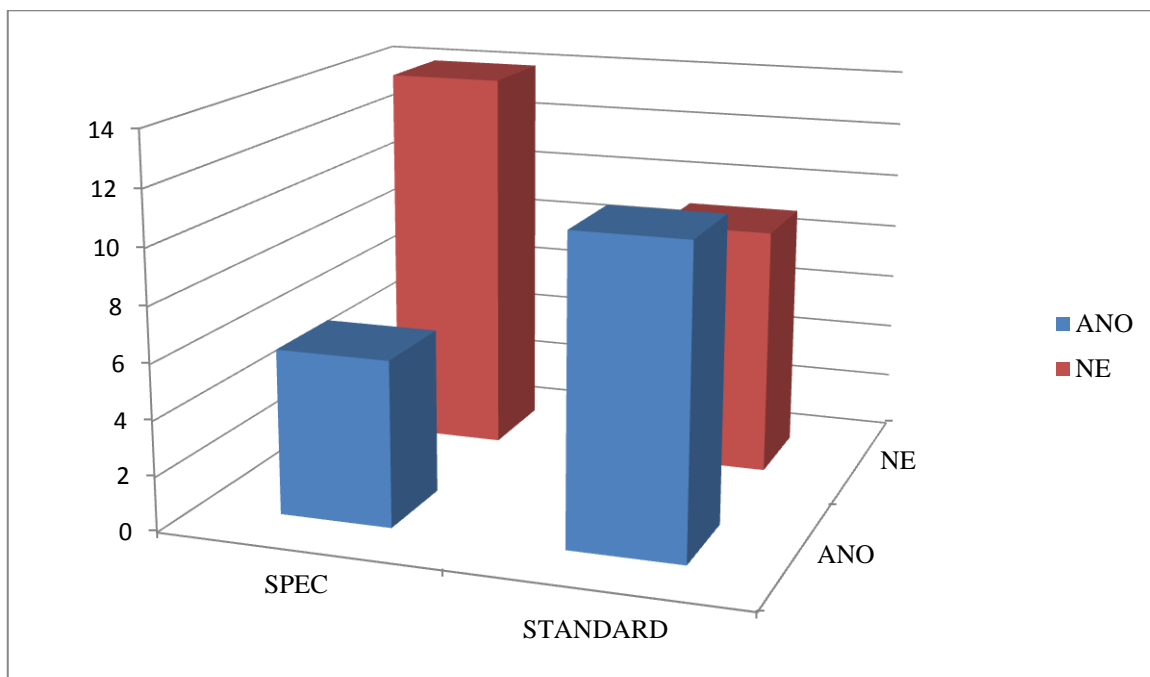
Z odpovědí porovnávaných skupin vyplývá, že odsouzení ze specializovaného oddělení ve větší míře navštěvují vzdělávací aktivity. Mezi nejčastěji uváděné navštěvované vzdělávací aktivity patřila výpočetní technika, mediální výchova a právní minimum.

Otázka číslo 11:

Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky trestán?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **6** (30 %) odsouzených **ANO** a **14** (70 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **11** (55 %) odsouzených **ANO** a **9** (45 %) odsouzených **NE**.

Graf 11 - Byl jste ve VTOS kázeňsky trestán?

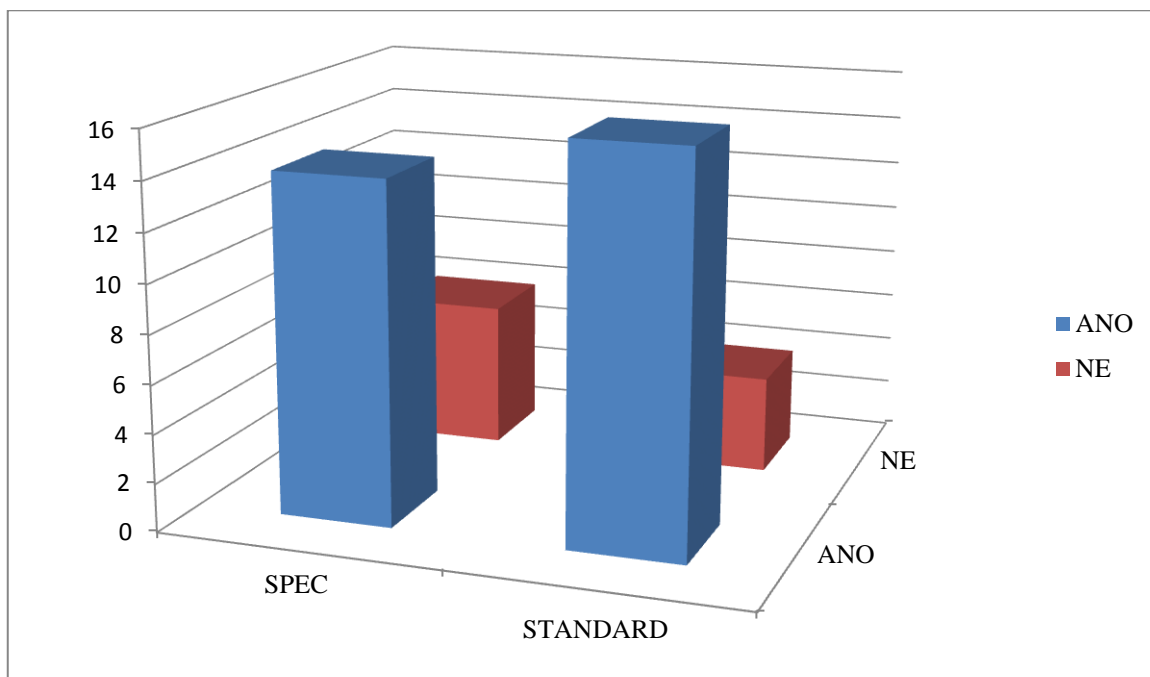
Z odpovědí porovnávaných skupin lze potvrdit moji hypotézu, že odsouzení ze specializovaného oddělení méně často páchají kázeňské přestupky, než odsouzení ze standardních ubytoven.

Otázka číslo 12:

Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky odměněn?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **14** (70 %) odsouzených **ANO** a **6** (30 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **16** (80 %) odsouzených **ANO** a **4** (20 %) odsouzení **NE**.

Graf 12 - Byl jste ve VTOS kázeňsky odměněn?

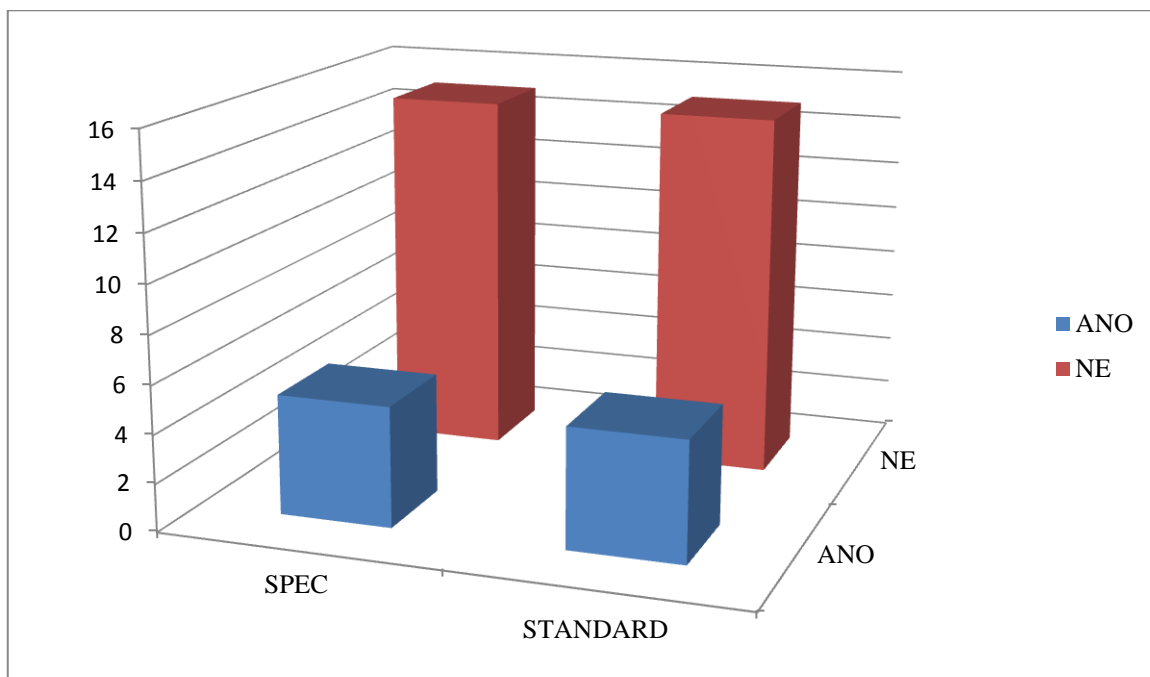
Rozdíly v odpovědích porovnávaných skupin jsou zanedbatelné. Dvě třetiny všech dotazovaných odsouzených již bylo ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky odměněno. Nejčastěji uváděný důvod k odměnám bylo řádné plnění povinností.

Otázka číslo 13:

Jste zařazen v 1. prostupné skupině vnitřní diference?

Na tuto otázku odpovědělo za specializovaného oddělení **5** (25 %) odsouzených **ANO** a **15** (75 %) odsouzených **NE**. Ze standardních ubytoven odpovědělo **5** (25 %) odsouzených **ANO** a **15** (75 %) odsouzených **NE**.

Graf 13 - Jste zařazen v 1. prostupné skupině vnitřní diference?

Odpovědi na tuto otázku jsou u obou porovnávaných skupin zcela shodné, kdy pouze jedna třetina všech respondentů je zařazena v 1. prostupné skupině vnitřní diference. Lze tedy konstatovat, že stran dodržování kázně a pořádku ve věznici a naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody je k odsouzeným ve specializovaném oddělení a k odsouzeným ze standardních ubytoven přistupováno jednotně.

11. Shrnutí poznatků z teoretické části

Ústřední hypotéza: Odsouzení toxikomani, kteří byli ve výkonu trestu odnětí svobody zařazeni na specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, jsou lépe připraveni na život na svobodě, než odsouzení, kteří byli zařazeni ve výkonu trestu odnětí svobody pouze na standardních ubytovnách.

Touto hypotézou se zabývaly otázky číslo 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. V pěti odpovědích se hypotéza potvrdila, ve dvou odpovědích se hypotéza vyvrátila a u dvou odpovědí byla shoda mezi zkoumanými skupinami. Celkově lze ale z odpovědí ústřední hypotézu potvrdit. Odsouzení, kteří prošli specializovaným oddělením věznice Nové Sedlo, jsou lépe připraveni na výstup z výkonu trestu odnětí svobody než odsouzení, kteří tímto oddělením neprošli.

Hypotéza: Odsouzení toxikomani ze specializovaného oddělení jsou aktivnější v plnění programu zacházení, než odsouzení zařazení na standardních ubytovnách.

Touto hypotézou se zabývaly otázky číslo 8, 9, a 10. Ze všech odpovědí na tyto otázky je zřejmé, že se tato hypotéza potvrdila.

Hypotéza: Odsouzení toxikomani ze specializovaného oddělení páchají méně často kázeňské přestupky.

Touto hypotézou se zabývala otázka číslo 11, 12 a 13. Ze všech odpovědí na tyto otázky je zřejmé, že se tato hypotéza potvrdila.

Z výše uvedeného je zřejmé, že odsouzení, kteří prošli specializovaným oddělením, jsou lépe připraveni na život po ukončení trestu odnětí svobody.

Závěr

V současné době nastupuje výkon vazby či výkon trestu odnětí svobody značná část obviněných a odsouzených mužů i žen se zkušenostmi s užíváním omamných a psychotropních látek. Někteří jsou jen občasnými „konzumenty“, což je pro příslušníky a zaměstnance ta lepší varianta. Horší je to s pravidelnými „konzumenty“, kteří ve výkonu vazby nebo po nástupu trestu mívají klasické abstinenční příznaky, což představuje velké nebezpečí pro příslušníky a zaměstnance Vězeňské služby. Zastávám jednu myšlenku, a to že mobilním telefonem mi odsouzený neublíží, zato od odsouzeného pod vlivem drog nikdy nevím, co mohu čekat. Navíc, jejich potřeba další dávky čehokoli je pro ně prioritní záležitostí. A tak vymýšlejí způsoby, jak si buď klasickou drogu či její náhražku opatřit, což se jim nezdá podaří. Vždyť na to mají dvacet čtyři hodin denně. Cest, jak se dostat ke klasické droze je mnoho a nikdy nelze ani vyloučit osobní selhání jednotlivců z řad příslušníků a zaměstnanců věznic, kteří v tom mohou spatřovat dobrý „byznys“. Z mého pohledu je toto ale naprosto nepřijatelné.

Z výsledků dotazníkového šetření provedeného mezi toxikomany umístěnými ve specializovaném oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek a odsouzenými vykonávající trest ve standardních ubytovnách lze celkově konstatovat, že odsouzení ze specializovaného oddělení jsou lépe připraveni na život po věznění.

Nelze objektivně tvrdit, že jsou připraveni po všech stránkách, vždyť často s toxikomany jejich rodinní příslušníci ještě před nástupem výkonu trestu přeruší své vazby, a to z různých důvodů. Ve specializovaných odděleních věznic se jim ale dostává kvalitní péče od zaměstnanců věznic a také pomoci nevládních organizací. Ti všichni se snaží odsouzené připravit na život na svobodě po všech stránkách, zajistit jim zaměstnání, bydlení atd.

Zároveň ale chybí kvalitní zpětná vazba s propuštěnými odsouzenými. Zda jim péče ve specializovaných odděleních opravdu pomohla, zda se alespoň někteří z nich již ke drogám nevrátili a vedou spořádaný život.

V praktické části mé práce jsem zjistil, že specializovaná oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek mají ve věznicích svůj význam a jsou velkým přínosem pro odsouzené. Z jistého

hlediska jsou přínosem i pro zaměstnance věznic, jelikož odsouzení ve specializovaných odděleních věznic páchají méně kázeňských přestupků a jsou častěji bezproblémovými. Dále jsem též zjistil, že odsouzení, kteří prošli specializovanými odděleními věznic, jsou celkově lépe připraveni na život po ukončení výkonu trestu odnětí svobody ať již stran zajištěného zaměstnání, zajištěného bydlení či rodinného života.

Doporučení

- Požití omamných a psychotropních látek odsouzeným či obviněným by mělo být stavěno na roveň maření úředního rozhodnutí, ne jako kázeňský přestupek řešený v pravomoci věznice.
- Při projednávání podmíněného propuštění odsouzeného toxikomana by měly soudy navrhopvat buď ústavní, nebo ambulantní léčbu a při jejím porušení by se jednalo o porušení podmíněného propuštění.
- Zřizovat více specializovaných oddělení pro odsouzené, a to zejména ve věznicích s dozorem a ostrahou. Jejich zřízení a personální obsazení je sice finančně náročnější než umístění odsouzených toxikomanů do klasických ubytoven, ale pokud se podaří alespoň u části odsouzených jejich „náprava“ stran užívání omamných a psychotropních látek, lze to považovat za dobře investované peníze. Vždyť by nám všem mělo jít zejména o život člověka, o jeho možné vyléčení a to nejen proto, abychom mu zachránili život jako takový či jeho zdraví, ale též proto, abychom u nich minimalizovali páchání další trestné činnosti, která je pod vlivem omamných a psychotropních látek čím dál tím častější a závažnější.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použitých českých zdrojů

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. – terciární prevence, její možnosti a limity.* Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČÍČ, M., NOVOTNÝ, O. *Teoretické otázky československého socialistického práva.* Bratislava : Veda, 1982.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Zaostřeno na drogy 5/2011 : Výsledky dotazníkové studie mezi osobami ve výkonu trestu odnětí svobody.* ISSN 1214-1089.

KRATOCHVÍL, V., KUČHTA, J., KALVODOVÁ, V., aj. *Trestní právo hmotné – Obecná část. II. vydání.* Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1301-X.

MAREŠOVÁ, A.; NEČADA, V.; SLUKOVÁ, K., a kol. *Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy.* Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 80-7338-018-8.

NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie.* 1. vydání. Praha : Vodnář 1995. ISBN 80-85255-74-X.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 42/2009, *kterým se stanoví pravidla pro zřizování a činnost oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby České republiky.*

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M., *Trestní právo hmotné – I. Obecná část, 3. přepracované vydání,* Praha : CODEX, 1997. ISBN 80-85963-248.

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část.* Praha : ASPI, a. s. 2007. ISBN 978-80-7357-258-7.

Pokyn generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 4/2009, *kterým se stanoví pravidla uplatňování supervize v podmínkách věznic, vazebních věznic a ústavů pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky.*

SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. II. díl, Sociálně patologické jevy.* Liberec : Technická univerzita, Pedagogická fakulta. 2001. ISBN 80-7083-495-1.

SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření.* Praha : Academica, 1979.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

FICO, R. *Smysl trestu, filozofická, penologická a právní východiska*. Bratislava : Institut práva Ministerstva spravodlnosti, 1992.

SCHROEDER, F., CH. *Strafgesetzbuch mit Einuhrungsgesetz und anderen Neengesetzen*. Munchen : W. GoldmanVerlag, 1980.

Seznam použitých internetových zdrojů

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku : I. Obecná část. Dostupné z WWW: < <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html> >.

HOUDEK, F. *Historie a vývoj Věznice Nové Sedlo*. [online]. 2010-03-05. [cit. 2013-12-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo-81/informacni-servis-1598/historie-1368/>>.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Harm reduction*. [online]. 2003-04-23. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z WWW: < http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu/h/harm_reduction >.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012*. [online]. ISBN 978-80-7440-077-3. [cit. 2013-12-03]. Dostupné z WWW: < http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_o_stavu_ve_vecech_drog_v_ceske_republice_v_r_2012 >.

KÝR, A. *Historie vězeňství*. [online]. Praha : VS ČR, 2010. [2010-02-16]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné na WWW: < <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/historie-104/historie-vezenstvi> >.

Rychlá fakta : stavy vězněných osob. [online]. Praha : VS ČR. Dostupné z WWW: < <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/> >.

VICHEREK, R., *Účel trestu*. [online]. [cit. 2013-11-25]. Dostupné z WWW: < <http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html> >.

ŠPAČKOVÁ, I. *Stát ušetří na amnestii stamiliony, výplaty dávek však stoupnou*. [online]. 2013-01-14 [cit. 2013-11-16]. Dostupné z WWW: < http://ekonomika.idnes.cz/stat-usetri-na-amnestii-stamiliony-veznice-se-vsak-zacnou-plnit-znovu-1mn-/ekonomika.aspx?c=A130103_143915_ekonomika_spi >.

Zákony:

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Seznam grafů a tabulek

Graf 1 - Setkal jste se s návykovými látkami během VTOS?	49
Graf 2 - Myslíte si, že po VTOS budete užívat návykové látky?	50
Graf 3 - Dozvěděl jste se během VTOS, kde a jak získat po jeho skončení odbornou pomoc pro toxikomany?	51
Graf 4 - Myslíte si, že je ve VTOS zajišťována kvalitní pomoc a péče odsouzeným, kteří jsou či byli drogově závislí?	52
Graf 5 - Udržujete pravidelný kontakt s rodinou či osobou blízkou - písemný kontakt, telefonní hovory, návštěvy?	53
Graf 6 - Máte po skončení VTOS zajištěné zaměstnání?	54
Graf 7 - Máte po skončení VTOS zajištěné bydlení?	55
Graf 8 - Získal jste během VTOS pracovní návyky?	56
Graf 9 - Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké pracovní aktivity?	57
Graf 10 - Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké vzdělávací aktivity?	58
Graf 11 - Byl jste ve VTOS kázeňsky trestán?	59
Graf 12 - Byl jste ve VTOS kázeňsky odměněn?	60
Graf 13 - Jste zařazen v 1. prostupné skupině vnitřní diferenciací?	61
Tabulka 1 – Screeny za rok 2013 ve věznici Nové Sedlo	45

Seznam příloh

Příloha A – Žádost.....	I
Příloha B – Vypracovaný dotazník.....	II
Příloha C – Žádost odsouzeného o umístění do specializovaného oddělení.....	V

Příloha A - Žádost

13.01.2014

ŽÁDOST

Žádám o povolení provést ve věznici Nové Sedlo výzkumnou sondu formou dotazníků u odsouzených toxikomanů pro moji bakalářskou práci na téma Toxikomanie a alkoholismus ve věznicích.

Žadatel: IDS nrap. Berthold Karel

Doporučuji – nedoporučuji	vrchní komisař
Dne: 13.1.2014	mjr. Mgr. Alžběta Nováková vedoucí oddělení výkonu trestu

Doporučuji – nedoporučuji	
Dne:	

Doporučuji – nedoporučuji	rada
Dne: 14.01.2014	plk. Mgr. Robert FRÝDECKÝ 1. zástupce ředitele věznice

Souhlasím – nesouhlasím	vrchní rada
Dne: 14.1.14	plk. Mgr. Miroslav ŠPALEK ředitel věznice

Příloha B – Vypracovaný dotazník

Dotazník, který budete vyplňovat, je anonymní. Poslouží jako výzkum do bakalářské práce. Vámi zvolenou odpověď zakroužkujte.

1. Setkal jste se s návykovými látkami během výkonu trestu odnětí svobody?

a) ANO

b) NE

S jakými?

THC, PERVITIN, SUBUTEX

2. Myslíte si, že po výkonu trestu odnětí svobody budete užívat návykové látky?

a) ANO

b) NE

c) NEVÍM

3. Dozvěděl jste se během výkonu trestu odnětí svobody, kde a jak získat po jeho skončení odbornou pomoc pro toxikomany?

a) ANO

b) NE

4. Myslíte si, že ve výkonu trestu odnětí svobody je zajišťována kvalitní pomoc a péče odsouzeným, kteří jsou či byli drogově závislí?

a) ANO

b) NE

c) NEVÍM

5. Udržujete pravidelný kontakt s rodinou či osobou blízkou – písemný kontakt, telefonní hovory, návštěvy?

a) ANO

b) NE

6. Máte po skončení výkonu trestu odnětí svobody zajištěné zaměstnání?

a) ANO

b) NE

7. Máte po skončení výkonu trestu odnětí svobody zajištěné bydlení?

a) ANO

b) NE

8. Získal jste během výkonu trestu odnětí svobody pracovní návyky?

a) ANO

b) NE

9. Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké pracovní aktivity?

a) ANO

b) NE

Jaké?

KERAMICKÁ ŠÍLNA, ŠÍČÍ ŠÍLNA,
PRÁCE NA ZAHRADĚ

10. Navštěvujete v rámci programu zacházení nějaké vzdělávací aktivity?

a) ANO

b) NE

Jaké?

11. Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky trestán?

a) ANO

b) NE

Za jaké kázeňské přestupky?

- ① VLASTNIL JSEM VÍSTEČNÍ 'JOUČÁTKU' NADÍC (HŘEŠT),
COŽ JE VELMI TĚŽKÝ PŘECHÝTĚT PROTI VRV.
② LEŽEL JSEM

12. Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody kázeňsky odměněn?

a) ANO

b) NE

Za jakou činnost?

PRÁCE PRO VĚZNIČI

13. Jste zařazen v 1. postupné skupině vnitřní diferenciaci?

a) ANO

b) NE

Příloha C – Žádost odsouzeného

Žádost odsouzeného o ZAŘAZENÍ do bezdrogové zóny typu⁷⁰ a) se standardním zacházením typu⁷¹ ~~b) s terapeutickým zacházením~~

<i>Kód odsouzeného</i>	<i>Jméno, příjmení</i>	<i>Rok narození</i>	<i>Typ věznice</i>
------------------------	------------------------	---------------------	--------------------

**§§ aktuální
trestné činnosti**

Žádám o zařazení do bezdrogové zóny. Zavazuji se k dodržování pravidel a zásad chování stanovených v řádu bezdrogové zóny.

Prohlašuji, že nebudu užívat drogy a kdykoli se podrobím odběru tělních tekutin či jiné zkoušce na zjištění abstinence.

Dne:

.....
podpis odsouzeného

Stanovisko odborné komise :

vedoucí oddělení výkonu
vazby a trestu

souhlasím – nesouhlasím

psycholog

souhlasím – nesouhlasím

speciální pedagog

souhlasím – nesouhlasím

sociální pracovník

souhlasím – nesouhlasím

vychovatel

souhlasím – nesouhlasím

Komise *doporučuje – nedoporučuje* umístění odsouzeného do bezdrogové zóny.

Dne:

Zařazení do bezdrogové zóny
schvaluji – neschvaluji

Dne

předseda komise

Vrchní rada
plk. Mgr. ŠPALEK Miroslav
ředitel věznice

⁷⁰ Nehodící se škrtněte

⁷¹ Nehodící se škrtněte

**Návrh na VYŘAZENÍ odsouzeného z bezdrogové zóny
typu⁷² a) se standardním zacházením
typu⁷³ b) s terapeutickým zacházením**

<i>Kód odsouzeného</i>	<i>Jméno, příjmení</i>	<i>Rok narození</i>	<i>Typ věznice</i>
§§ aktuální trestné činnosti			

Důvod vyřazení:

Dne:

.....
podpis navrhovatele

Stanovisko odborné komise :

vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu	souhlasím – nesouhlasím
psycholog	souhlasím – nesouhlasím
speciální pedagog	souhlasím – nesouhlasím
sociální pracovník	souhlasím – nesouhlasím
vychovatel	souhlasím – nesouhlasím

Komise **doporučuje – nedoporučuje** vyřazení odsouzeného z bezdrogové zóny.

Dne:

Vyřazení z bezdrogové zóny
schvalují – neschvalují

Dne

předseda komise
Vrchní rada
plk. Mgr. ŠPALEK Miroslav
ředitel věznice

⁷² Nehodící se škrtněte

⁷³ Nehodící se škrtněte

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Karel Berthold

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Toxikomanie a alkoholismus ve věznicích

Rok: 2014

Počet stran textu: 69

Počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.